

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta

Bakalářská práce

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Bakalářská práce

Karolína Vyskočilová

Syntaktická analýza projevů českých mluvčích v rumunském Banátu

Syntactic Analysis of Czech speakers in the Romanian Banat

Praha 2012

Vedoucí práce: Mgr. Eva Lehečková, Ph.D.

Děkuji v první řadě doktorce Evě Lehečkové za cenné rady a připomínky, ale také za pochopení a vstřícnost, se kterou práci přijala.

Děkuji kolegům z Ústavu Českého národního korpusu FF UK za zapůjčení diktafonů a pomoc při vytváření korpusu BANÁT, který by bez jejich pomoci a ochoty patrně nevznikl.

Dále děkuji doktorce Libuši Valentové z Katedry jihoslovanských a balkanistických studií FF UK za konzultace k problematice jazykového vlivu rumunštiny.

Děkuji své rodině za plnou podporu v průběhu mého celého studia.

Děkuji svým přátelům: Anně Morávkové za pomoc při úpravě této práce a pochopení, které pro mne po celou dobu měla, dále Michalu Dudášovi, Tereze Lesákové, Zuzaně Mickové, Pavlu Vondříčkovi a všem ostatním za podporu.

Nakonec děkuji celé vesnici Bígr.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 25. ledna 2012

ANOTACE

Předmětem této práce je analýza syntaktických odchylek v mluvených projevech českých mluvčích ve vesnici Bígr v rumunském Banátu.

V teoretické části práce jsou české vesnice v Banátu zasazeny do historického i jazykového kontextu, zvláštní pozornost se věnuje vesnici Bígr. V rámci analýzy jsou nejprve základě předchozích studií stanoveny hypotézy, které jsou následně ověřovány v korpusu BANÁT, který v rámci této práce vznikl. Výsledky jsou porovnávány se stavem současné mluvené češtiny zastoupené korpusem ORAL, pokud takové srovnání bylo možné.

Analýza potvrdila přítomnost některých charakteristických jevů bígerské češtiny (např.: předložkový instrumentál nástroje, neužívání zájmena *svůj*), frekvence části z nich však odpovídala výskytu i v mluvené češtině na našem území (např.: předsouvání zájmenného předmětu, zvrátého *se, si* a pomocného slovesa *být*). Některé jevy nebyly prokázány vůbec.

Klíčová slova

Banát, Bígr, český jazyk, český jazykový ostrov, čeština, korpus, mluvený jazyk, Rumunsko, syntax, syntaktické odchylky

ABSTRACT

The purpose of this thesis is an analysis of syntactic perturbations in the oral production of Czech speakers of the Bigr village at the Banat region, Romania.

In the theoretical part, this thesis describes the historical and linguistic context of the Banat's Czech villages, with special emphasis on Bigr. In the analytical part then, the thesis set out to test hypotheses based on previous research, using the BANAT language corpus created for this study. In cases where it deems possible, the results are compared to the ORAL language corpus of spoken Czech.

The analysis verified the existence of certain phenomena of the Bigerian Czech (e.g. prepositional instrumental of instrument, omission of *svůj* pronoun), the frequency of which partly corresponds to the language situation in oral production in the Czech Republic (e.g. forward position of pronominal subject, reflexive *se, si* and auxiliary verb *být*). The presence of some other phenomena could not be verified.

Keywords

Banat, Bigr, Czech Language, Czech language island, corpus, oral language, Romania, syntax, syntactic perturbations

OBSAH

1. ÚVOD.....	8
1.1 Současný stav výzkumu.....	8
1.2 Vymezení základních pojmů	9
2. HISTORIE ČESKÝCH VESNIC V BANÁTU	11
2.1 Osidlování Banátu.....	11
2.2 Konec 19. století a století 20.....	14
2.3 Situace po roce 1989.....	15
3. BÍGR	17
4. JAZYKOVÁ SITUACE.....	19
4.1 Vztah banátské češtiny k jazyku v Čechách	19
4.2 Vliv okolních jazyků.....	20
5. METODIKA VÝZKUMU	22
5.1 Sběr jazykového materiálu.....	22
5.2 Údaje o mluvčích a nahrávkách.....	23
5.3 Zpracování nahrávek.....	23
5.4 Vytvoření korpusu	24
5.5 Vlastní analýza.....	25
6. SYNTAKTICKÉ JEVY	27
6.1 Archaické a dialektální konstrukce.....	28
6.1.1 Sponově neutrální forma.....	28
6.1.2 Důrazový infinitiv	29
6.1.3 Genitiv	31
6.1.3.1 Záporový genitiv	31
6.1.3.2 Partitivní genitiv	32
6.1.3.3 Ve spojení s číslovkami	33
6.1.4 Instrumentál	34
6.1.4.1 Ve sponově–jmenném přísudku.....	34
6.1.4.2 Predikativní instrumentál	35
6.1.5 Další konstrukce	36
6.2 Přejaté větné konstrukce	37
6.2.1 Vokativ.....	37
6.2.2 Předložky a předložkové fráze.....	39
6.2.2.1 Nadbytečné užití předložky	39
6.2.2.2 Odsunutí předložky	41
6.2.2.3 Užití odlišných předložek.....	42
6.2.2.4 Hromadění předložek.....	43
6.2.2.5 Ostatní příklady – archaické předložkové spojení.....	45

6.2.3 Spojky	46
6.2.3.1 <i>Makar</i>	46
6.2.3.2 <i>Než místo jen</i>	46
6.2.3.3 <i>Zato</i>	47
6.2.3.4 <i>Aji</i>	47
6.2.3.5 <i>Jakmile, aby</i>	47
6.2.4 Zesílený zápor	48
6.2.5 Slovosled.....	49
6.2.5.1 <i>Shodný přívlastek za jménem</i>	49
6.2.5.2 <i>Předsouvání zvrátneho se, si a zájmeného předmětu</i>	51
6.2.5.3 <i>Příslovecné určení (vyjádřené příslovcem) na konci věty</i>	53
6.2.5.4 <i>Postavení pomocného slovesa být v minulém čase</i>	54
6.2.5.5 <i>Vyjádření podmětu zájmenem</i>	55
6.2.6 Elipsy slovesa	56
6.2.7 Kalky (z rumunštiny)	56
6.2.7.1 <i>Neurčitý člen</i>	56
6.2.7.2 <i>Neužívání zájmena svůj</i>	57
6.2.7.3 <i>Participium</i>	58
6.2.8 Jiné odchylky	58
6.2.8.1 <i>Deflektivizace konstrukcí</i>	59
6.2.8.2 <i>Infinitivní konstrukce místo jiných vazeb</i>	59
6.2.8.3 <i>Frazeologické kalky</i>	59
6.3 Shrnutí syntaktických jevů.....	60
7. ZÁVĚR	62
8. POUŽITÉ ZDROJE	64
8.1 Korpus.....	64
8.2 Citované zdroje	64
8.3 Prostudované zdroje.....	66
9. PŘÍLOHY	68
Příloha č. 1: Mapa osad s českým kompaktním i smíšeným obyvatelstvem v Rumunsku	68
Příloha č. 2: Vývoj počtu obyvatel v jednotlivých českých vesnicích	69
Příloha č. 3: Ukázky prepisů nahrávek	71

1. ÚVOD

V rumunském Banátu žije česká menšina již od 1. poloviny 19. století a dodnes si zachovala v důsledku nepřístupného terénu svoji svébytnost i jazyk. Je zde stále šest vesnic s kompaktním českým osídlením: Bígr, Eibentál, Gerník, Svatá Helena, Šumice a Rovensko.

Česká komunita v Rumunsku se však od 40. let 20. století vlivem reemigrace neustále zmenšuje. Když roku 2005, kdy došlo k uzavření všech dolů v okolí, ztratila velká část krajanů práci, počet reemigrantů se výrazně zvýšil. Právě znalost češtiny otevírá mladým rodinám možnost návratu. V Čechách mají většinou příbuzné, práci zde získají jednodušeji než v Rumunsku a jejich děti mohou navíc navštěvovat české školy. Ve vesnicích tak zůstávají pouze starší krajané. Pokud se situace nezmění, je pravděpodobné, že tyto unikátní jazykové ostrovy budou ztraceny.

V češtině, která je v Banátu jazykem izolovaným, se projevují dvě tendence: uchovávaní dnes již archaických jazykových prvků a přejímání jevů z okolních jazyků (dnes převážně rumunštiny). V současné době dochází navíc ve větší míře také k ovlivňování češtinou obecnou, a to díky zlepšení infrastruktury, častějším stykům s příbuznými v Čechách, turistice, ale v neposlední řadě i díky televiznímu vysílání v češtině a internetu.

1.1 Současný stav výzkumu

První laická zmínka o jazykových odlišnostech banátské češtiny je v Urbanově historicko-etnografické studii (1930: 71–73), ale opravdový lingvistický výzkum proběhl až v 60. letech 20. století. Tehdy se dvou terénních výzkumů Ústavu pro etnografii a folkloristiku zúčastnil i dialektolog S. Utěšený. V průběhu cest sesbíral jazykový materiál v Gerníku, Svaté Heleně, Bígru a Eibentálu a vydal několik krátkých studií zabývajících se převážně lexikologií a morfologií. Ve stejné době se začínají banátské češtině věnovat rumunští bohemisté G. Ciplea (doprovázel Utěšeného na jedné z výprav, věnoval se hlavně vlivu rumunštiny na fonetiku a morfologii), T. Pleter a T. Dobrițoiu-Alexandru (zkoumali převážně oblast fonetiky a lexikologie).

V 60. a 70. letech nasbíral v Šumici mluvený materiál a vydal několik studií zaměřených na lexikum a morfologii J. Skulina (zajímavá je např. studie pojednávající o zdvojených předložkách; Skulina 1974).

Výzkum některých českých osad v Rumunsku byl zařazen i do *Českého jazykového atlasu* (Šumice – J. Skulina; Svatá Helena, Gerník a Velký Pereg – S. Utěšený; Klopotín – A. Vašek).

Banátem se zabýval v 80. a 90. letech i antropolog Z. Salzmann. Při zpracovávání vztahu antropologie a sociologie používá vyprávění šumických obyvatel jako ilustraci možného pramenu pro studium sociálních a kulturních změn. Ve svých studiích se k Banátu, zejména k Šumici, několikrát vrací a popisuje i přítomné jazykové jevy. Salzmann také vytvořil (a několikrát aktualizoval) velmi podrobnou bibliografii (nejnovější verze je Salzmann: 2004), která obsahuje téměř všechny studie a publikace věnující se české menšině v Rumunsku do této doby.

V roce 1994 se ve své diplomové práci věnuje češtině v Bígru V. Viková (nikdo jiný se Bígru nevěnoval). Viková nashromáždila mluvený materiál a zkoumala všechny roviny jazyka. Syntaxi je sice v rámci práce věnována pouze dílčí část, ale ve srovnání s předchozími studii poměrně rozsáhlá. Dále byla v roce 2000 na FF UP v Olomouci obhájena diplomová práce P. Honové (Rovensko).

V současné době, pokud je mi známo, se věnuje banátské češtině ve své diplomové práci na FF UK A. Frnochová (Šumice) a na FF UP v Olomouci K. Haiderová (Gerník a Svatá Helena).

Přestože v českých vesnicích v Rumunsku bylo provedeno několik (výše uvedených) lingvistických výzkumů, byla syntaxi věnována pouze okrajová pozornost. Jazykový materiál, který byl během výzkumů pořízen, je téměř nedostupný.

1.2 Vymezení základních pojmů

Historické území Banátu se rozkládalo na území Srbska, Rumunska a Maďarska. Ohraničeno bylo řekou Mureš na severu, Dunajem na jihu a Tisou na západě, východní hranici pak určovaly Karpaty. V této studii omezím pojem Banát na jihovýchodní, rumunskou část osídlenou v 19. století Čechy, převážně pak na šest vesnic s kompaktním českým obyvatelstvem (Bígr, Eibentál, Gerník, Rovensko, Svatá Helena a Šumice), které leží v rumunských župách Caraș-Severin a Mehedinți.

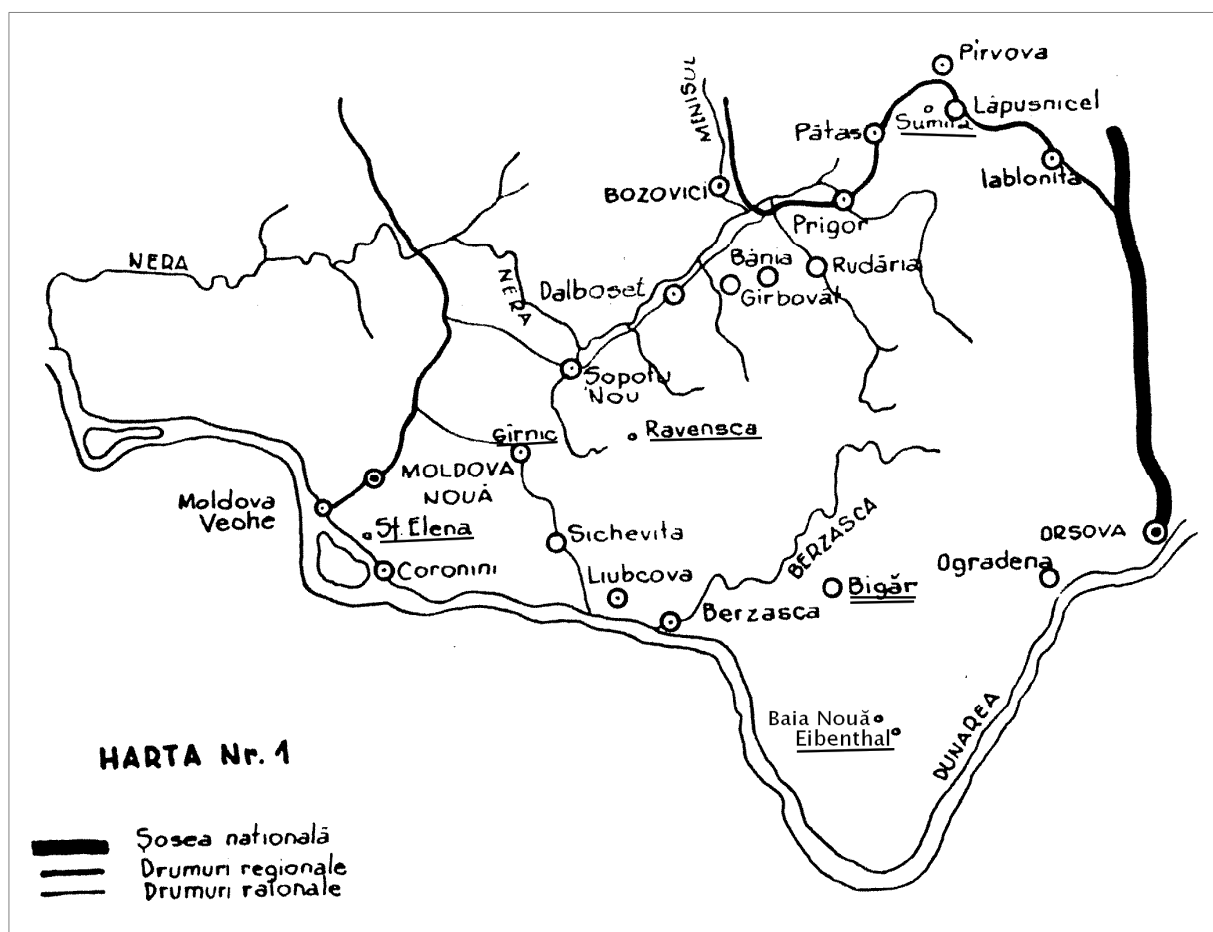
V Banátu jsou také vesnice s obyvatelstvem smíšeným (ty buď byly založeny osadníky různých národností ve stejné době jako vesnice uvedené výše, nebo se do nich české obyvatelstvo z těchto vesnic v průběhu let přestěhovalo): Berzáska, Herkulovy lázně,

Ješelnice, Klopodie, Kozla, Lubková, Nejkaransebeš, Nová Báňa, Nová Ogradena, Oršava, Plavševice, Velký Pereg, Župa, Župalík (viz Skulina 1975: 69).¹

Českou menšinu, která zde žije, část etnologů a lingvista Skulina označují slovem „Pémi“. Název je patrně rumunskou zkomoleninou německého „Böhme“. Daneš (1982: 53) však píše, že se jednalo o posměšné označení, které používali Rumuni.² Z tohoto důvodu nebudu tento pojem používat a přikloním se k názvům popisným, případně k označení „krajané“.

V oblasti místních názvů se budu držet banátského (případně českého) úzu zápisu, pokud existuje a je běžně užívaný (tj. je použit název vesnice Bígr, nikoli tvary Biger, Bigăr či Schnellerruhe).

Níže přiložená mapa jižní části rumunského Banátu je přejata z článku Dobrițoiu-Alexandru (1965: 139). V mapě jsem doplnila vesnice Eibentál a Baia Nouă a podtrhla vesnice s kompaktním českým osídlením (Bígr, ve kterém se výzkum uskutečnil, dvakrát).

¹ Viz příloha č. 1.

² „Češi na oplátku říkávali Rumunům Amușani (podle nejčastější koncovky slovesného časování am/u)“ (Daneš 1982: 53).

2. HISTORIE ČESKÝCH VESNIC V BANÁTU

Pro bližší pochopení jazykové situace v českých vesnicích je nutno porozumět nejprve jejich historii. Mnohaleté odloučení od české společnosti a kultury, společně s izolací i od rumunského vlivu (kvůli nepřístupnému terénu), zapříčinilo, že si česká menšina v Rumunsku dodnes zachovala svou svébytnost: zvyky, tradice a v neposlední řadě i jazyk.

Historii Banátu zpracovávají ve svých studiích mnozí autoři, každý z nich však klade důraz na jinou část problematiky. Následující oddíl proto vznikl komparací těchto pramenů: Daneš (1982: 51), Dobrițoiu-Alexandru (1965: 140–144), Gecse–Gecse (2010: 45–61), Jech (1992: 9–17, 171–177), Karas (1937: 12–48), Klíma (1925: 123–124), Salzmann (1983: 5–8; 1984: 65–71), Secká (1995: 92–115; 1996: 97–98), Schlögl (1925: 5–19), Urban (1930: 5–16) a webových stránek společnosti Člověk v tísní (clovekvtisni.cz).³ Prameny se často zabývají především starším obdobím (tj. zvláště obdobím osidlování).

Nezmiňuji se podrobněji o historii třetí osidlovací vlny (po roce 1861), protože během této doby již nedošlo k založení žádné vesnice s kompaktním českým jazykovým osídlením, ale pouze k doosidlování Šumice, Rovenska a Ogradeny společně s doosidlováním vesnic s českou menšinou. Převážně se osidlování týkalo severnější, nížinaté oblasti Banátu (Klopodie, Velký Pereg a jiné).

2.1 Osidlování Banátu

Oblast Banátu patřila Habsburské monarchii, ale roku 1552 byla dobytá Turky a stala se na více než dvě století součástí Osmanské říše. „Válka [s Turky] byla ukončena v lednu 1699 podpisem míru v Karlovicích [...] Rakousko připojilo ke svému území Uhry, Sedmihradsko, část Chorvatska a Slavonie [...] nové porážky osmanských Turků ve válce s Rakouskem vedly roku 1718 k uzavření míru v Požarevci a ke ztrátě Banátu, Bělehradu a Malého Valašska. Po další válce s Rakouskem a Ruskem, ukončené 1739 bělehradským mírem, se ustálila hranice mezi Rakouskem a Osmanskou říší na řekách Sávě a Dunaji a na hřebenech Karpat“ (Gombár 1999: 17).

Banát se stal součástí tzv. Vojenské hranice (Militärgrenze). Administrativními centry byly v těchto místech vojenské posádky, které měly v případě ohrožení zasáhnout proti

---

³ Prameny jsou citovány pouze v případě, že se jedná o konkrétní výrok či tvrzení, které se v jiných studiích nevyskytuje. V jiném případě jde o komparaci informací a dat, které jsou uvedeny ve velké většině studií.

Turkům. Později, roku 1867, připadla oblast Banátu v rámci rakousko-uherského vyrovnání Uhersku.⁴

Úrodnější nížiny osidlovali Němci a Francouzi (později také Italové, Bulhaři, Maďaři, Poláci, Romové a Slováci)⁵ krátce po získání území na začátku 18. století. Nejjižnější hornatá, hustě zalesněná část východního (dnes rumunského) Banátu mezi řekami Marnou a Dunajem však zůstala až do příchodu prvních českých kolonistů v roce 1823 neosídlená.

Až počátkem 19. století se vojenská správa rozhodla, že ze strategického i hospodářského hlediska je třeba, aby byla i tato část Banátu osídlena. Němci ani nikdo jiný se do těchto odlehlých krajů stěhovat nechtěl. Vojenská správa proto území pronajala k těžbě dřeva oravickému dřevařskému magnátu Magyarlymu⁶ pod podmínkou, že dělníky najme v Čechách a ti se sem přestěhují natrvalo. V Čechách byla tou dobou bída, takže se dal očekávat zájem o vystěhování.

Magyarly Čechům nabídl slušný výdělek, zdarma dřevo k vystavění obytných i hospodářských stavení a dvě jitra pole do osobního vlastnictví. Jeho „[a]genti nejvíce působili v okolí pražském, potom v kraji plzeňském, domažlickém, klatovském, příbramském, čáslavském, kladenském [...]“ (Urban 1930: 7).

Během první vystěhovalecké vlny v letech 1823–1825 byly vypraveny tři výpravy. Osadníci byli usazeni na vymezeném místě ve dvou koloniích. První dvě výpravy, skládající se asi z padesáti katolických rodin, založily vesnici Elisabeta (Elisabetfelda, 118)⁷ a třetí, tvořená asi třiceti protestantskými rodinami, Svatou Helenu (Sfântă Elena, 388) (Salzmann 1984: 68).

Místa určená k osídlení byla velmi daleko od civilizace, uprostřed hustého lesa. Tři roky po příchodu krajanů byla těžba dřeva zastavena, osadníkům odebrány nástroje a Magyarly z kraje odešel (dostupné zdroje neuvádí kam). Osadníci zůstali odkázáni jen sami na sebe. Někteří z nich se přestěhovali do Uher nebo se vrátili do Čech. Zbylí požádali v Temešváru o přijetí do vojenského svazku jako hraničáři, tedy tak, jak správa území předpokládala. Byli přijati až na podzim 1826.

---

⁴ Urban (1930: 6) ve své nicméně studii píše, že „[t]eprve roku 1861 připadl bohatý kraj opět Uhersku“, které v té době ještě oficiálně neexistovalo.

⁵ Slováci se usadili na severu a severovýchodě oblasti (dnes téměř na hranici s Maďarskem). Jejich centrem bylo město Nadlak.

⁶ Používám zde maďarskou formu Magyarlyho jména, ale v pramenech existuje variant několik: Magyarly/Magyarli, Manžary/Manzary, Maďárli.

⁷ U každé z nich uvádím: český název (pokud existoval) a v závorce pak v tomto pořadí případný název rumunský a německý společně s počtem obyvatel v roce 1830 dle Urbana (1930: 15). K vývoji počtu obyvatel viz příloha č. 2.

Vzhledem k úspěchu první vlny se vojenská správa rozhodla pro kolonizování zbylých částí (důvod zůstal stejný: těžba dřeva a dostatek vojenského dorostu). Dalším osadníkům slíbili další výhody, později ale nebyly sliby dodrženy.

„Namísto hledaných 500 až 600 rodin bylo ochotno přesídlit více než 1 500. Počet českých rodin, které se toužily přestěhovat, dosáhl kvóty již v polovině května 1828. Regionálním orgánům ve Vídni bylo doporučeno, aby vydaly povolení pouze těm, kteří již obdrželi přijímací list, prodali veškerý majetek a byli propuštěni ze svých místních povinností“⁸ (Salzmann 1984: 68–69). České gubernium požadovalo dokonce stěhování zakázat kvůli hrozbě, že by některé oblasti (obzvláště v Pošumaví) zůstaly liduprázdné (Secká 1996: 98).

Problematiku původu českých kolonistů shrnuje Salzmann (1984: 70) na základě srovnání mnoha historických studií, které se často v určování oblasti původu rozcházejí. „Obvykle zmiňované oblasti jejich původu jsou Plzeňsko, Klatovsko, Příbramsko, Českobudějovicko a střední Čechy včetně okolí Prahy, ale je více než pravděpodobné, že většina z novějších zdrojů čerpá informace ze zdrojů starších. Je samozřejmě možné, že geografický původ českých osadníků v Banátu byl poměrně heterogenní.“⁹

Během druhé vlny stěhování v letech 1826–1830 bylo založeno celkem osm českých obcí: Gerník (Gârnic, Weizenried, 489), Bígr (Bigâr, Schnellersruhe, 266), Eibentál (Eibenthal, 188), Rovensko (Ravensca, 237), Frauewiese (186), Nový Župánek (43), Poňjásy (Schöntal, 281) a Šumice (Șumița, 123). Ve stejné době byly ještě čtyři osady založeny německy mluvícími vystěhovalci z Čech (Weidental, Wolfsberg, Wolfswiese a Lindenfeld), jejich historií se ale nebudu dále zabývat.

V každé vesnici byly brzy po osídlení vybudovány nejprve modlitebny a záhy kamenné kostelíky a také obecní domy („stráže“), kde byly ubytovány malé vojenské oddíly vykonávající službu v přilehlých pevnůstkách („kordonech“). Stavba škol trvala podstatně

---

⁸ „Instead of the 500 to 600 families originally sought, over 1,500 petitioned to resettle. The number of Bohemian families eager to move reached much a proportion by the middle of May 1828 that regional authorities were advised by Vienna to issue permission only to those who had already received their acceptance papers, sold all their belongings, and been released from their local obligations.“ Všechny překlady v této práci jsou dílem autorky, pokud není uvedeno jinak.

⁹ „The most commonly mentioned areas of their provenance are the regions of Plzeň, Klatovy, Příbram, České Budějovice, and central Bohemia, including the environs of Prague, but it is more than likely that some of the more recent sources have drawn their information from the older ones. It is of course quite possible that in their geographic provenance the Czech colonists in the Banat were quite heterogeneous.“

děle, v jednotlivých vesnicích byly malé jednotřídky vybudovány až v průběhu 50. a 60. let 19. století, předtím vyučovali vzdělanější laici tam, kde jim to bylo umožněno.

Ekonomická situace byla na celém území velmi špatná. Dlouhou dobu zde fungovalo hospodářství na principu samovýroby a směny v rámci jedné vesnice. Až v pozdějších dobách bylo možno jednou dvakrát do roka odjet na trh v okolí. K vzájemnému kontaktu českých a rumunských obyvatel tak docházelo málokdy, často pouze v dolech, kde pracovala část mužského obyvatelstva. V regionu byla navíc dlouhou dobu (až do zrušení Vojenské hranice v roce 1873) jediným oficiálním jazykem němčina.

Některé vesnice nevydržely více než dvacet let. Častý byl problém s vysycháním pitné vody. Obce Bígr a Eibentál se musely kvůli letnímu vysychání pramene přemístit o kousek dál k jinému zdroji vody. Kvůli nedostatku vody zanikla roku 1837 osada Frauewiese (obyvatelé založili novou osadu, Novou Ogradenu (Ogradena nouă, 186)) a roku 1847 i Elisabeta (obyvatelé se přestěhovali do nedaleké Svaté Heleny). Problémy s pitnou vodou má dnes Svatá Helena, která ji musí dovážet.

Zanikla i obec Poňjásky (obyvatelé se přestěhovali do Gerníku anebo do Bígru či na východní Vojvodinu) a do Nového Župánku se krátce po jeho vzniku přistěhovalo rumunské obyvatelstvo a Češi se s ním zcela asimilovali.

V roce 1930 uvádí Urban (1930: 16) pouze tyto české vesnice: Svatá Helena, Gerník, Bígr, Rovensko, Eibentál, Šumice a Nová Ogradena. Udržely se dodnes, pouze Nová Ogradena se rumunizovala, takže ji nadále nepočítám mezi vesnice české menšiny.

2.2 Konec 19. století a století 20.

Od počátku 90. let 19. století se začali Češi z Banátu stěhovat na jiná místa (hlavně do okolních rumunských vesnic, ale také do Srbska, Bulharska i Ameriky). Důvodů k migraci bylo několik: nedostatek půdy, přelidnění a nedostatek práce, která byla navíc špatně placená.

Roku 1920 byl Banát Trianonskou smlouvou rozdělen mezi Rumunsko a Jugoslávii. Několik českých vesnic se nachází i na území dnešního Srbska (vesnice Belá Cerkva, Kruščice, České Selo aj., viz Utěšený 1970).

Po druhé světové válce nabídlo Československo krajanům v zahraničí, aby přesídlili zpět (především do oblasti Sudet). Ještě než byla vytvořena dohoda o přesídlení, odešlo během černé reemigrace z Banátu dle odhadů tři až čtyři tisíce osob (Jech 1992: 171). Oficiální výzvy pro krajanů v zahraničí chtělo využít mnoho Čechů. S Rumunskem však nikdy nebylo podepsáno majetkoprávní vyrovnání, proto se nakonec mohli vrátit jen ti, kteří

nechali svůj majetek v Rumunsku. V tomto bodě se prameny uvádějící přesné údaje rozcházejí. Jech (1992: 171) tvrdí, že k reemigraci se z celého Banátu přihlásilo 7 952 osob. Nejvíce se jich odstěhovalo ze Svaté Heleny (580) a Gerníku (494), z ostatních vesnic přibližně stovka. Gecse–Gecse (2010: 54), opírající se o sčítání lidu, situaci popisují takto: „V letech 1947–1949 bylo vypraveno 31 transportů zahrnujících přibližně 2 500 osob.“¹⁰ Je však možné, že vzhledem k nepodepsání majetkoprávního vyrovnání, se počet přihlášených a odstěhovaných krajanů lišil.

Rumunští Češi našli zaměstnání „v Chebu (ES-KA), nebo ve státním statku Vildštejn (dnešní Skalná), část odešla do hnědouhelných dolů Žacléřsko-svatoňovického revíru a část do dolů a chemických závodů ve Falknově (dnešní Sokolov). [...] [dále pak do] textilních závodů Ašska a Chebska, ke státním lesům na Mariánskolázeňsko a do Vildštejnských kaolinových dolů“ (Secká 1996: 101). Do těchto oblastí odchází za příbuznými velké množství banátských Čechů i dnes (Secká 1996: 102).

Proces reemigrace ukončily změny poměrů v Československu i v Rumunsku v roce 1948. Část Čechů, kteří odešli zpět do Československa, se ale stačila do Rumunska vrátit. Důvodem byla nespokojenost s podmínkami: vadilo jim, že dostali domy po sudetských Němcích, že nenašli práci v zemědělství, a hlavně že byli zanecháni v Čechách téměř bez prostředků.

2.3 Situace po roce 1989

Prosincová revoluce v roce 1989 a pád Ceaușescova režimu zachránil české vesnice před zánikem. Rumunská vláda totiž krátce před revolucí rozhodla o vysídlení této strategické příhraniční oblasti a srovnání vesnic se zemí, naštěstí k tomu už ale nedošlo (Secká 1996: 102).

Otevřely se znovu hranice a kontakty mezi českou menšinou a Českou republikou byly obnoveny. Na místě začalo působit několik humanitárních organizací s projekty pomoci místním, které měly nabídnout pracovní příležitosti, zajistit dostatek materiálu pro školy či zlepšit infrastrukturu v tomto ekonomicky zaostalém kraji Rumunska.

V dnešní době je pro české vesnice charakteristický odliv obyvatelstva, kterým se zabývá nejen společnost Člověk v tísni, ale i vláda České republiky. Podporují rozvoj infrastruktury, školství i podnikání v této oblasti, ale přesto návrat krajanů do vlasti nejsou

---

¹⁰ „Între anii 1947–1949 au plecat 31 de transporturi cuprinzând circa 2 500 de persoane.“

schopni zastavit. Hlavním důvodem je nárůst nezaměstnanosti v důsledku zrušení mnohých uhelných, měděných a antracitových dolů během ekonomické restrukturalizace. Banátští Češi se ale do Čech stěhují nejen za lepší práci nebo za kvalitnějším vzděláním, ale i za svými příbuznými.

Tato tendence zesílila natolik, že v jednotlivých vesnicích dnes je více než polovina domů prázdných a v málokterém z nich bydlí více než jeden člověk. Při porovnání počtu obyvatel v českých vesnicích dnes (1 176) s počtem obyvatel v roce 1991 (2 510) vyjde najevo, že úbytek je více než polovina obyvatel (Draxel, písemné sdělení; Viková 1994: 78).

Stěhování převážně mladších obyvatel do Čech zapříčinilo, že zanikl i samozásobitelský způsob obživy, protože již není téměř nikdo, kdo by na polích pracoval. Hlavním zdrojem příjmů pro celou banátskou oblast je tak turismus, který se tu během posledních let značně rozšířil. Bohužel ani ve Svaté Heleně a Gerníku, kde se rozvíjí nejvíce a nejrychleji (v obou případech jde o jsou to poměrně dobře přístupné vesnice, které si udržely nejvíce českých zvyků a tradic), není příjem dostačující.

3. BÍGR

Historická část této kapitoly byla vypracována s použitím pramenů uvedených již v 2. kapitole, věnované historii. Doplněné jsou zde studii Vikové (1994: 4–10) a Urbana (1930: 23–26) a osobním pozorováním rozšířeným o poznámky Františka Draxela (předseda jihobanátské pobočky Demokratického svazu Slováků a Čechů v Rumunsku), Anny Hánové (obyvatelka Bígru) a Josefa Mlezivy (bígerský učitel).

Samotná vesnice, postavená do tvaru kříže, leží mezi okolními kopci ve výšce 550 m n. m. Původní vesnice ležela na dohled od dnešní vesnice na kopcích, kterým se dnes říká „Bígr“ a byla přestěhována krátce po založení z důvodu vysychání pramene pitné vody.

Do vesnice vede od Dunaje dvacet kilometrů dlouhá prašná cesta, která je sjízdná automobilem (cesta trvá přibližně hodinu). Z Bígru vedou ještě cesty (dnes vyznačené turistickou značkou) do Eibentálu a Rovenska, které jsou pouze pro pěší, cyklisty či motorkáře.

Vesnice byla založena během druhé vlny osídlování roku 1828. Podle Urbana (1930: 24) a také Karase (1937: 47) sem vystěhovalci přišli z Klatovska a Plzeňska a v menší míře také z Příbramska a jiných krajů. Viková (1994: 5) zprostředkovává ve své studii patrně pramen nejspolehlivější, kterým je gernická farní matrika z roku 1853. V matrice jsou asi u dvou třetin jmen prvních přistěhovalců uvedeny i údaje o vesnicích, ze kterých pocházeli. „[...] poněkud v kontrastu se závěry výše uvedených historických prací se v matrice zmiňují nejčastěji chodské vesnice (Mrákov, Klíčov, Pasečnice, Mlýneček, Podzámčí, Stráž, Postřekov), z ostatních oblastí Čech jsou to místa jako Tábor, Mozolín (Kladensko), Janovice (Klatovsko). Několik míst není možné přesně lokalizovat, protože vesnice stejného jména se vyskytují na více místech Čech“ (Viková 1994: 6).

Do Bígru se v letech 1848–1850 přestěhovalo ještě několik rodin z Krušovce z nedaleké Jugoslávie (dnešní Srbsko) (Karas 1937: 44).

Vývoj Bígru (a Eibentálu) byl oproti ostatním českým vesnicím ovlivněn tím, že většina mužských obyvatel byla zaměstnána v dolech na uhlí (Kozla) a na antracit (Baia Nouă). Za práci byli na svou dobu poměrně dobře placeni. Díky tomu také přišli do většího kontaktu s rumunskou kulturou i jazykem.

Jako ve všech vesnicích je i zde kostelík (římskokatolický kostel sv. Trojice) a škola. Obě budovy byly postaveny až v roce 1876, předtím zde byla pouze dřevěná modlitebna sv. Václava i se školní místností. Od roku 1850 zde vyučovali čeští učitelé, kteří byli, po přijetí Apponyiho školských zákonů (vyučování pouze v maďarštině) v roce 1910, vystřídáni učiteli maďarskými. Za první světové války a pak až do roku 1922 se zde nevyučovalo vůbec. Na krátkou dobu poté převzal učitelství český kostelník, ale od roku 1926 začali na škole vyučovat rumunští učitelé, a to pouze rumunsky.

Od roku 1977 ve škole vyučuje Josef Mleziva. Dnes zde studuje pouze osm žáků. Škola je velmi dobře vybavena, žáci mají k dispozici interaktivní tabuli i počítače. Po zakončení osmiletého základního vzdělání státní zkouškou musí bígerské děti, které chtějí studovat dále, dojíždět, anebo se přestěhovat do jiného města. Rodiče je mohou svěřit příbuzným, případně velmi složitě shánějí někoho, u koho by mohli jejich potomci bydlet, protože v Rumunsku neexistují internáty (Mleziva a Hánová, ústní sdělení).

Dnes je situace v Bígru velmi podobná ostatním českým vesnicím v Banátu. Většina obyvatel odešla pracovat do Čech a za staršími příbuznými sem přijíždí pouze na svátky a v létě. Jediný příjem, pokud je mi známo, tvoří důchody a dále zisky plynoucí z ubytování turistů.

V roce 2002 v Bígru žilo 229 obyvatel (clovekvtsni.cz), k dnešnímu dni je to pouze 146 obyvatel (Draxel, písemné sdělení).

4. JAZYKOVÁ SITUACE

Češi tvoří v Banátu stále kompaktní jazykový ostrov, jehož vývoj probíhal nezávisle na vývoji češtiny v Čechách, Moravě i Slezsku. Banátská čeština je proto jazykem izolovaným, je to „jazyk vyvíjející se teritoriálně odděleně od svého výchozího j. (,bázového‘) národního jazyka“ (Vašek 1975: 1).

Situace banátské češtiny je složitá. Dochází totiž nejen k vyrovnávání drobných nářečních rozdílů, ale i k uchovávání jazykového stavu přineseného z Čech a také „k vzájemnému ovlivňování jazyků příbuzných (češtiny a srbštiny) i nepříbuzných (češtiny, rumunštiny a němčiny)“ (Skulina 1975: 69–70).

4.1 Vztah banátské češtiny k jazyku v Čechách

Banát byl osídlen v první polovině 19. století, tj. v době, kdy v Čechách docházelo k vytváření novodobé podoby spisovné češtiny, proto se zde uchovaly některé prvky (převážně hláskoslovné a lexikální), které již v dnešní češtině zanikly anebo se staly pouze řídce se vyskytujícím nářečním prvkem.

Konzervativní ráz banátské češtiny se stal základem jednotného řečového standardu, který se vytvořil vyrovnáním drobných nářečních odchylek (Lamprecht 1976: 391–392; Skulina 1978: 157–158). Stabilita se i dnes projevuje u všech jazykových složek,¹¹ které dokumentují vývojové fáze češtiny. V banátské češtině se dodnes zachovala jména (*Alžběta, Barbora*), příjmení (*Bednář, Mleziva*), přezdívky (*Kocourek, Cílka Gustovo Lysuc*) i zeměpisné názvy (*Turecká díra*) (srov. Salzmann: 1993; Skulina 1978: 161–162; Utěšený: 1964b) běžná na českém venkově v 19. století .

Utěšený (1964a: 27–28; v návaznosti na něho i Lamprecht 1976: 392) na základě převažujících charakteristických rysů rozdělil vesnice na tři skupiny: (1) západočeské rysy – Gerník a Bígr (četné rysy chodské), (2) středočeské – Eibentál, Rovensko a Šumice, (3) středočesko-severovýchodní – Svatá Helena.

Řečový standard je ovlivňován spisovnou češtinou již po dlouhou dobu, nejprve pouze prostřednictvím kostela, školy a několika málo knih. Ve školách čeští učitelé působili

---

¹¹ „[N]epřehlasované tvary typu *třást, smát se, pamatuju si*, nezúžené *é*, ovšem zkrácené, v infinitivech sloves *pect, vect* nezměněné *í*, po ostrých sykavkách (*lesík, sítko*), předminulý slovesný čas (*bil sem sloužil*), ustrnulé přechodníky (*modlím se ve stoje*), stavové perfektum (*bil vodejítej*), syntaktické archaické vazby (*do tich čás, sem volal na bratra*), slovtvorné deminutivní formanty typu *chlívec*, lexikální archaismy *sedlačka* ‚selka‘, *hradba* ‚plot‘, *vadit se* ‚hádat se‘ aj.“ (Skulina 1978: 161–162).

v období před první světovou válkou a také mezi světovými válkami. Potom byly vzájemné styky přerušeny a tradice byla obnovena až po roce 1990. Dnes působí v Banátu dva učitelé z Čech, jeden v Gerníku a Svaté Heleně, druhý v Eibentálu (dzs.cz).

Od vzniku Československa, kdy se značně zvýšil zájem o české krajany v zahraničí, začínají vesnice odebírat české časopisy pro krajany, přivážet gramofonové desky a za pomoci krajanských spolků vybavovat knihovny. Na jazyk mělo nezanedbatelný vliv i poslouchání československého rozhlasu (Heroldová 1986: 48). Po druhé světové válce se začali krajané stýkat s obecnou češtinou při návštěvách příbuzných, kteří odešli do Čech. Po pádu železné opony a otevření hranic nabyly vzájemné česko-banátské styky na intenzitě.

Dnes jazykový kontakt zajišťují návštěvy příbuzných, kteří žijí trvale v Čechách, a časté výpravy turistů. Ve vesnicích je samozřejmě možné sledovat české pořady v televizi a rádiu či komunikovat v omezené míře přes internet (přístup je zřízen ve školách).

4.2 Vliv okolních jazyků

Česká menšina se na druhou stranu postupně asimiluje s rumunským jazykovým prostředím. Rychlost asimilace je ovlivňována zejména sociálním složením a soustředěností sídel. Záleží i na tom, jestli se jedná o vesnice s kompaktním českým obyvatelstvem, či o vesnice s obyvatelstvem smíšeným, kde se usadili Češi, Němci, Srbové a Rumuni, a také na jejich geografické poloze.

V otázce bilingvismu panovala mezi badateli značná neshoda, která byla patrně dána tím, že každý chápal „bilingvismus“ odlišně. Rumunská lingvistka Dobrițoiu-Alexandru (1967: 375) píše, že „v banátských obcích s téměř výlučně českým obyvatelstvem [kromě Klopodie] není bilingvismus masovým jevem“. Skulina (1975: 70) považoval za bilingvní pouze mladší generaci v Šumici (která je ze všech českých vesnic nejodlehlejší). Ze starších usedlíků byli podle něj bilingvní pouze ti, kteří prošli vojenskou službou v rumunské armádě (muži) anebo posluhovali v bohatších rumunských rodinách (ženy). V pozdějších studiích se Skulina (1979: 227) dokonce k bilingvistice přiklonil zcela. Podobný náhled na otázku bilingvismu má Viková (1994: 10), která říká, že „ne všichni Češi jsou zcela bilingvní, zde je již zřejmý generační rozdíl – mladší generace je samozřejmě rumunštinou ovlivněna více“.

Ze svého vlastního pozorování si dovoluji tvrdit, že dnešní obyvatelstvo českých vesnic až na řídké výjimky (velmi starých osob) bilingvní je. Potvrzuje to nejen nezbytnost

komunikace s Rumuny, ale i pasivní využití při sledování rumunské televize. České děti mezi sebou často mluví pouze rumunsky, i když mezi nimi není žádné rumunské dítě.¹²

Koexistence více jazyků (v případě Banátu češtiny, rumunštiny, maďarštiny, němčiny a srbštiny) na jednom geografickém prostoru nutně vede v případě minimálního bilingvismu (alespoň pasivní znalosti) k interferenci zúčastněných struktur (vzájemné asimilační působení, pronikání a modifikování) (Vašek 1975: 4).

Interference se nejvíce projevuje na složce lexikální (tzv. banatismy),¹³ v menší míře pak v morfologii, syntaxi a frazeologických kalcích. Dnes je banátská čeština nejvíce ovlivňována spisovnou i nářeční formou rumunštiny, dříve však měly vliv i jiné okolní jazyky.¹⁴ Všechna slova rumunského původu se ve fonetice i morfologii přizpůsobila potřebám češtiny (Ciplea 1971: 212, 215).

Mluvčí jsou samozřejmě schopni své projevy přizpůsobovat posluchačům: přechází z jednoho jazyka do druhého, využívají citátově obou zcela libovolně a také velmi často podávají vysvětlení a komentáře k tomu, co řekli: „0606-F75: [...] paratajzle. / 18-F45: ty máme. / F75: rajčata vy říkáte. / CZ-F21: [hmm.] / F75: my říkáme paratajzle. / F45: jo. / F21: [to je rumunsky?] / F75: jé ...: / F45: a neni to ani rumunsky. / F75: ne, to neni rumunsky, rumunsky ...: / F45: někerý Rumuni to říkají, ale rumunsky paratajzle, jak mi říkáme rajčata, říkají rošii.“

---

¹² Doklad z nahraného rozhovoru: „25CZ-F21: [já sem šla sem šla po ulici a děti si hrály a volaly na sebe ...] / 13-F56: ... rumunsky, jo. / 20-M59: ... rumunsky, jo. / F56: rumunsky si říkají, jo. / [...] / M59: ičkon už každý precek umí rumunsky. každej precek ve vsi už umí rumunsky. / [...] / M59: von [učitel] tak učí to [češtinu] i školáky, no, ale stejně už voni radši tu rumunštinu než tu češtinu.“

¹³ „Pod pojmem ‚banatismus‘ chápeme nejen výpůjčky z rumunštiny, zejména rumunštiny banátské, ale též z jazyků jiných (srbochorvátštiny, němčiny, respektive turečtiny)“ (Skulina 1975: 70).

¹⁴ „V Nové Ogradeně a Eibentalu převládají prvky německé, ovšem zdeformované, ve Sv. Heleně srbské a rumunské, podobně i v Gerniku, v Šumici rumunské. [...] Zajímavé však je, že nejméně se vyskytuje v řeči jihobanátských Čechů prvků maďarských“ (Urban 1930: 72).

5. METODIKA VÝZKUMU

Pro výzkum jsem vybrala vesnici Bígr z několika důvodů. Vesnici jsem navštívila již v květnu 2007. Během této cesty jsem navázala několik kontaktů, které udržuji do dneška a jež mi posloužily jako pevný výchozí bod. V Bígru jsem také získala dobré zázemí v podobě zapůjčené chaty. Pro výběr této vesnice hovoří také to, že se jí primárně věnovala pouze studie Vikové z roku 1994. V Bígru je také o něco menší vliv českých turistů, než je tomu např. ve Svaté Heleně a Gerníku, které jsou ve srovnání s Bígrem dobře dostupné (i cestovní kancelář Kudrna, která pořádá do oblasti Banátu zájezdy, jezdí převážně do těchto vesnic).

Protože jazykový materiál z předchozích výzkumů je téměř nedostupný, a navíc od jeho sesbírání uplynulo mnoho let, bylo nutno shromáždit materiál vlastní.

5.1 Sběr jazykového materiálu

Cesta do Banátu a samotný sběr materiálu proběhl ve dnech 15.–25. dubna 2011 (za podpory FF UK formou účelového stipendia). Tento termín byl pro účel vhodný, vesnice byla dobře dostupná (nebyl již sníh) a zároveň zde ještě nebyli žádní jiní Češi, kteří by mohli výzkum narušovat či ovlivňovat.

Materiál o rozsahu dvacet jedna a půl hodiny a přibližně sto dvanáct tisíc slov (pouze banátských mluvčích) byl pořízen metodou polořizených rozhovorů. Tuto metodu jsem zvolila hlavně z toho důvodu, že se mi nepodařilo přesvědčit dostatečné množství mluvčích k dialogu bez toho, abych do něj alespoň minimálním způsobem zasahovala. Předmětem mého zájmu byla čeština mluvená, tedy nepřipravený, spontánní projev, proto jsem nevyužila elicitálního dotazníku. Nechtěla jsem také vymezovat přesné hranice zkoumaných jevů, což by se v případě elicitálního dotazníku muselo udělat předem, a přidat nově objevený jev by pak bylo složité.

Sběr probíhal na základě spontánních setkání či návštěv, často přímo na ulici. Nahrané promluvy jsou proto nepřipravené a jejich téma nebylo nikdy předem dané. Účel nahrávání byl mluvčím prozrazen krátce před nahráváním, se kterým všichni vyjádřili ústní souhlas. Sesbíraný materiál má charakter podobný nahrávkám, ze kterých byly vytvořeny české mluvené korpusy ORAL v Ústavu Českého národního korpusu (dále ÚČNK).

5.2 Údaje o mluvčích a nahrávkách

Všichni respondenti byli narozeni a bydlí v Bígru a jsou rodilými mluvčími českého jazyka. Většina z nich má v Čechách příbuzné anebo známé, se kterými je v kontaktu. Přestože jsem si vědoma toho, že by bylo lepší mít korpus vyvážený jak z hlediska poměru pohlaví, tak věkových skupin, nepodařilo se mi ho takto sestavit. Důvodem byl velký ostych mluvčích a relativní nedostatek času na sběr materiálu i na získání jejich důvěry. Banátských mluvčích je v korpusu dvacet, z toho šestnáct žen a čtyři muži.

Věk jednotlivých mluvčích se pohybuje v rozmezí třicet čtyři až sedmdesát devět let. Průměrný věk mluvčích je šedesát čtyři let, medián šedesát osm.

Jména respondentů jsou mi známa, ale na jejich přání jsou anonymizována. Z toho důvodu u každé citace z nahrávky, kdy je třeba uvést i konkrétního mluvčího, uvádím informace o mluvčím a nahrávce v následujícím tvaru: dvojmístné číslo nahrávky a dvojmístný kód mluvčího, za pomlčkou pak jeho pohlaví a věk (*0101-M46*). V případě běžné citace jakožto příkladu jevu využívám zkráceného tvaru, tedy pouze údaje za pomlčkou (*M46*). U českého mluvčího byl kód mluvčího nahrazen značkou CZ (*CZ-F21*).

5.3 Zpracování nahrávek

Nahrávky byly přepsány do počítače za pomoci programu Transcriber způsobem, který vychází z prepisovacích pravidel pro korpus ORAL2008 vytvořených ÚČNK (viz Waclawičová). Pravidla byla pozměněna pouze v několika bodech (označování odlišného mluvčího, interpunkce). Níže uvádím shrnutí prepisu, používaných značek a zkratk.

Přepis slov se snaží držet z důvodu jednoduššího vyhledávání co nejvíce spisovného zápisu namísto zápisu fonetického. Pokud se však výslovnost odlišuje od tradiční mluvené výslovnosti, je odlišná výslovnost zaznamenána (např. *štyři/štyry*, *vemu* místo *vezmu*, ale *kamennej* i přes zjednodušenou výslovnost). Nezachycuje se spodoba znělosti. V prepisech jsou zachyceny výrazné jevy jako dublety (*pošta/počta*) a odlišná kvantita samohlásek, ale nikoliv v případě prodloužení daného váháním mluvčího.

V prepisech se nepoužívají velká písmena v jiném případě než u jmen a názvů, interpunkční znaménka se používají co nejvíce ve shodě s běžným zápisem spisovné češtiny. Bylo použito několik značek: pro nedokončenou výpověď (...:), pro začátek a konec přerušené výpovědi (...), pro nedořečenou část slova (*) a (---) jako značka pro nesrozumitelný úsek. Dále používám zkratky pro hezitační zvuky: přitakání (*hmm*), zápor (*emem*), hezitační zvuk souhláskový (*mmm*) a samohláskový (*eee*). Odmlčení (*pauza*) značím pouze při přerušení promluvy na delší dobu, které nastává často při změně tématu. Nutný

komentář k pochopení promluvy (např. *mluví ke kočce*) uvádím společně se situačním popisem (*smích*) v kulatých závorkách.

Problém výskytu nebanátského mluvčího jsem vyřešila zápisem promluvy do hranatých závorek, a to pouze v případě, že na jeho výpověď přímo (přejmutím výrazu) či nepřímou (sémanticky) navazuje promluva banátského mluvčího. V opačném případě je část promluvy vynechána a označena „(...)“. Např.: [*emem. (...) já sem klepala, ale nikdo.*].

Ukázka přepisu je přiložena v příloze č. 3.

5.4 Vytvoření korpusu

Po několikaměsíční práci, během níž byly nahrávky přepsány do počítače a zkontrolovány, bylo možno přistoupit k vytvoření vlastního korpusu. Díky vstřícnosti a pochopení kolegů z ÚČNK bylo možno texty otagovat (ve spolupráci s ÚTKL)¹⁵ a následně zpřístupnit na jejich serveru přes korpusový manažer Bonito či webové rozhraní Sketch Engine.

Ačkoliv jazyková data obsažená v korpusu zatím pochází pouze z vesnice Bígr, byl korpus nazván BANÁT. Důvodem je to, že pevně věřím v jeho rozšíření o zbylé české vesnice na území Banátu. Z těchto důvodů ho považuji za nereferenční, je tedy možné, že za nějaký čas již nebude možno získat stejné výsledky, jaké uvádím.

Samotné otagování korpusu zahrnuje několik fází, které zde v krátkosti shrnu. Na ošetřeném textu (aby se neztratila některá data – poznámky, speciální značky) se provede morfologická analýza. K té je nutno poznamenat, že ÚČNK stále nemá jiný analyzátor než pro psané texty. Ten je tak schopen analyzovat jen některá hovorová slova (identifikuje správně *sem*, ale nikoliv *poám*, *povídám*) a s banatismy (viz 4.2) má stejný problém. Morfologickou analýzou jednotlivých tokenů (slov i interpunkce) vzniknou lemmata (základní slovníkové tvary) a také tagy (morfologické značky), k jejich struktuře viz Hajič.

Počet tagů vytvořených morfologickou analýzou je ale ve většině případů větší než jedna. Jedná se o všechny teoreticky přípustné morfologické interpretace slova (bez ohledu na okolní kontext). Konkrétní tag je určen až na základě „hádání“ podle kontextu, tzv. disambiguace.

V této fázi obvyklý proces tvorby korpusů ÚČNK končí, ale v případě korpusu BANÁT, kde bylo větší množství chyb (standardní jsou 3 %, ale v korpusu BANÁT to bylo téměř 8 %), jsem nakonec přistoupila k ručnímu procházení neidentifikovaných tokenů (je jim

---

¹⁵ Ústav teoretické a počítačové lingvistiky, FF UK.

přiřazena speciální značka, X@-----, podle které se dají vyhledávat). Tag byl upraven u tokenů, které měly v korpusu větší frekvenci než pět, přesto se tak jednalo řádově o více než dvě stě nahrazení na šesti tisících slov.

To, že nebyly upraveny tagy všech tokenů (zbylo jich přibližně tisíc a půl, pokud nepočítáme nedořečená slova, kterým je přiřazen stejný tag), se projevuje na slovech s nízkou frekvencí, jako jsou jednotlivá jména a názvy (v podobách, které analyzátor neznal), na slovech s nestandardním zápisem kvůli výslovnosti (*vite* místo *víte*, *doulů* místo *dolů*). Největší chybovost je ale ve správném otagování pádů (stejně jako je tomu u korpusu spisovné češtiny). Po zadání jednoduchého `[tag="N...2.*"]`¹⁶ budou nalezeny často i nehodící se tvary. Typickým příkladem je např. slovo *housky* (*ale já nechci housky*), může to být stejně dobře genitiv sg., ale i nominativ pl., který je to v tomto případě, otagováno je to však jako genitiv sg. Z těchto důvodů je třeba buď nalezené výskyty ručně protřídit, anebo pamatovat na možná úskalí již při vyhledávání v korpusu. Např. při hledání vokativu vlastních jmen se snažit vyhnout hledání pomocí tagů či lemmatizace (v případě, že nebyl rozpoznán tag, nedošlo ani k lemmatizaci slova, a lemma je tedy shodné s tvarem slova), ale využít toho, že jako vlastní jména začínají na velké písmeno.

Vhodným formátováním došlo k zachování mých promluv a tím pádem kontextu, který je někdy nezbytný pro pochopení smyslu výpovědi. V průběhu procesu nebyly otagovány a ani je není možné nalézt při běžném dotazování, nezasahují tedy do výsledků, ale často umožňují jejich lepší interpretaci.

5.5 Vlastní analýza

Základní osnovu samotného výzkumu tvoří výčet odlišných syntaktických jevů, vypsaných z jednotlivých studií, které se mi podařilo nashromáždit. Jednotlivé výroky o odlišnostech v banátské syntaxi jsem použila nejen jako osnovu samotné analýzy, ale hlavně jako výchozí výzkumné hypotézy, které se snažím potvrdit, nebo vyvrátit v bígerské češtině s ohledem na současný mluvený jazyk v Čechách.

Přístup k materiálu za pomoci korpusové lingvistiky nabízí možnost pracovat mnohem pečlivěji s větším objemem dat, než bych byla jako jednotlivec schopna. Na druhou stranu však neumožňuje o mnoho více než potvrdit, či vyvrátit předem stanovené hypotézy. Proto je

---

¹⁶ Podstatné jméno v genitivu.

v některých případech korpusové pozorování doplněno i o příklady, které jsem zaznamenala během vytváření tohoto korpusu.

Korpusové zpracování ale přináší možnost srovnání s relevantním materiálem na území České republiky, s korpusem mluvené češtiny ORAL.¹⁷ To umožní přistupovat k jevům z perspektivy mluveného jazyka (který se v některých případech chová odlišně od jazyka spisovného, psaného). Možnost objektivně srovnávat s mluvenou češtinou na našem území je věc, která nebyla umožněna předchozím výzkumníkům, proto nalezené jevy považovali za neobvyklé, přestože se ale v mluvené češtině vyskytují (minimálně v češtině dnešní, protože korpusy starší mluvené češtiny neexistují). Abych získala co nejrelevantnější výsledky, tak jsem si v ORALu vytvořila subkorpus (dále pouze jako ORAL) z oblastí, které jsou pravděpodobně shodné s možnými nářečími osadníků: jihozápadočeské, středočeské a severočeské. Subkorpus obsahuje přibližně jeden a půl milionu slov.

---

¹⁷ Korpus ORAL vznikl spojením korpusů ORAL2006 a ORAL2008 (obsahuje tedy 2 mil. slov), ale výrazná odlišnost od nich je v tom, že obsahuje pracovní (a stále ještě nedokonalou) verzi lemmatizace a morfologického značkování. Jedná se tedy o korpus veřejně nepřístupný a hlavně nereferenční.

6. SYNTAKTICKÉ JEVY

Tato část patří vlastní analýze jednotlivých syntaktických jevů, kterými by se měla bígerská čeština odlišovat od mluveného jazyka u nás. Výzkum je založen na ověřování hypotéz vycházejících z předchozích studií. Žádný z autorů se bohužel nezabýval syntaktickou problematikou podrobněji, navíc Bígru se věnovala pouze Viková a částečně Utěšený. Předpokládám, že se syntaktické odlišnosti mezi jednotlivými vesnicemi neprojeví v tak velké míře jako odlišnosti lexikální.

V průběhu analýzy může nastat situace, že ne všechny syntaktické jevy budou v Bígru zachyceny. Nepřítomnost některého jevu může zapříčinit několik faktorů. Hlavními jsou nedostatečná velikost korpusu, samotná nízká frekvence jevu v promluvách či vlastní téma a charakter promluv. Až poslední variantou je nepřítomnost daného jevu v bígerské češtině vůbec.

Ve zdrojích, se kterými jsem pracovala, jsou pouze dílčí zmínky o syntaktických jevech. Jedná se o různorodé materiály, povětšinou bez údajů o frekvenci či o velikosti nasbíraného vzorku. Pokud by tu podobné údaje byly uvedeny, vytvořil by se referenční bod pro posuzování vývoje jazyka. Při pečlivém srovnání materiálů vznikne však relativně komplexní seznam odlišných syntaktických jevů, které se projevují v banátské češtině. V mnoha případech je jev zachycen pouze jedním autorem.

Od autorů přejímám jednotlivé hypotézy, které ověřuji ve svém korpusu. Také dělení na část ovlivněnou archaickými či dialektálními konstrukcemi (viz 6.1) a na přejaté větné konstrukce (viz 6.2) společně s rozřazením jevů je ovlivněno celkovou charakteristikou v dřívějších studiích.

Korpusové dotazy uvádím ke každému zkoumanému jevu tak, jak byly použity. Doplnuji je o slovní komentář v poznámce pod čarou, aby bylo pochopení způsobu hledání přiblíženo širšímu lingvistickému publiku.

Příklady, které přejímám z dřívějších výzkumů, jsou převzaty v původní transkripci. Sjednotila jsem pouze oddělování jednotlivých příkladů na středník, u výčtu s příklady na čárku. Pokud je nutno vysvětlit neznámé banátské slovo, uvádím jeho význam přímo za výrazem v závorce a v jednoduchých uvozovkách.

6.1 Archaické a dialektální konstrukce

V této podkapitole se zabývám odchylkami, které spadají do kategorie odchylek bígerské češtiny proti češtině na našem území v oblasti archaických a dialektálních jevů. Je pravděpodobné, že se jedná o pozůstatky původních nářečních jevů, které si kolonisté přinesli z Čech 19. století. Je možné, že se konstrukce udržely i pod vlivem podobných konstrukcí v rumunštině či okolních jazycích (Viková 1994: 30 aj.).

6.1.1 Sponově neutrální forma

Salzmann (1984: 105), Skulina (1978: 160) a Viková (1994: 30) se ve svých studiích zmiňují o větném typu se sponově neutrální formou, tj. se sponou ve středním rodě bez mluvnické shody se subjektem. Viková odkazuje na Běliče (1972: 205), který uvádí existenci sponově neutrální formy v pasivních konstrukcích s nevyjádřeným všeobecným podmětem (např. *vymétlo sa pec*).

Uvádějí následující příklady: „*bilo tam nákej takovej potok; to bilo taki bída veliká; tuto bilo šecko les; vono bilo hma aš po zemi; diž bilo drobet vobleva; tenkrát bilo veliká bída vo motorínu; to bilo naše radost; bilo slaná voda*“ (Viková 1994: 30), „*bilo jeden táta z mamou; bilo nouze dřívějc vo lékaře*“ (Skulina 1978: 160), „*to bilo fšecki*“ (Salzmann 1984: 105).

Salzmann (1984: 105) navíc uvádí podobnou konstrukci s jiným slovesem: „*vono šlo na mňe pára*“. Ačkoli se nejedná o vazbu se slovesem být, je sémantika výrazu *šlo* vyprázdněná.

korpusový dotaz:

```
[tag="V.NS.{4}R.*"] [(tag!="[ZNVJ].*")&(lemma!="(jako|jak))"]{0,4} [tag="N.[FMI].1.*"]18  
[tag="V..S.{4}R.*"] [(tag!="[ZNVJ].*")&(lemma!="(jako|jak))"]{0,4} [tag="N...1.*"]19
```

V korpusu bígerské češtiny jsou výskyty (12/17)²⁰ zachyceny, např.: *to bylo dcéra, ta jí sloužila vod srdce* (F76),²¹ *to bylo mlíka* (F72) a *tady bylo práce* (F79). V korpusu mluvené

¹⁸ Hledanému výrazu odpovídá sloveso v 3. os., sg, neutrum, minulý čas (jinak by nebylo možno ověřit jmenný rod na základě tvaru slovesa) ve spojení s podstatným jménem v nominativu, které naopak neutrum není. Mezi slovesem a podstatným jménem mohou být až čtyři jiné tokeny, které nejsou podstatným jménem, slovesem, spojkou, interpunkčním znaménkem nebo slovem *jako/jak* (jednalo by se už o jinou frázi).

¹⁹ Stejný dotaz jako výše s tím, že sloveso i podstatné jméno může být libovolného (jmenného) rodu. Od výsledků je pak nutno odečíst nalezené příklady, které vyjadřují sponově neutrální formu.

²⁰ Uvedené číslo (stejná struktura bude používána i dále) se skládá z čísla pro relevantní počet výskytů (který odpovídal hledanému jevu), údaj za lomítkem odpovídá celkovému počtu nalezených výrazů na korpusový dotaz (tj. jsou pouze k ilustraci pracovního postupu).

češtiny jsou tyto konstrukce také zachyceny ($63 \pm 8/280$),²² a to nejvíce z oblasti severovýchodočeské: *teda mně bylo zima včera* (F69, svč); *že ode mě šlo taky nějaký počet čar* (M22, svč) a *bylo to sladká voda* (M21, jzč).

Pro získání hodnot, ke kterým by bylo možno počet výskytů vztáhnout, jsem položila dotaz na výskyt spony v obou korpusech a odečetla z něj výskyt se sponově neutrální formou. Naměřené hodnoty jsem zanesla do tabulky:

	sponově neutrální forma	shoda ve sponě	celkem	výskyt jevu
BANÁT	12	190	202	5,94 %
ORAL	63	3 244	3 307	1,19 %

Rozdíl mezi hodnotami je při tomto měření 4,04 %. Protože záleží samozřejmě na vzorku a velikosti dat, na kterých je jev porovnáván, využiji statistického výpočtu intervalu spolehlivosti pro rozdíl poměrů dvou na sobě nezávislých proměnných.²³ Po provedení výpočtu vyjde s 95% pravděpodobností rozdíl obou poměrů mezi 1,29–8,51 % (tj. tento interval by pokryl s 95% spolehlivostí všechny náhodné vzorky z obou jazyků).

Z výpočtu i měření tedy plyne, že v Banátu se jev vyskytuje o 1,29–8,51 % častěji než v mluvené češtině na našem území. Nicméně nejedná se o jev příliš rozšířený.

6.1.2 Důrazový infinitiv

Viková (1994: 30–31) poukazuje na používání důrazového infinitivu / příslovečného určení zřetele, který je v Čechách častější ve východních nářečích než v západních, odkud osadníci pocházeli. K důrazovému infinitivu uvádí Viková následující příklady: *„platit, sme na něj neplatili; ten je takovej naňic, ale učít, se učí dobře; vodnest můžete, ale natrhat,*

²¹ V závorce jsou uvedeny údaje o pohlaví mluvčího (M/F, muž/žena), jeho věk a v případě ORALu i nářeční oblast, ze které pocházel: jihozápadočeská (jzč), severovýchodočeská (svč) a středočeská (stř).

²² Počítáno podle Studentova rozdělení, což je statistická metoda používaná pro zjišťování spolehlivosti měření na náhodných vzorcích, tj. jejím použitím získám odhad počtu výskytů (společně s možnou odchylkou) hledaného jevu ve zkoumané populaci (celkovém počtu nalezených výskytů). V tomto případě bylo počítáno se třemi různými vzorky o padesáti výskytech, (naměřené hodnoty 11, 12, 11), populace byla 280. Hladina významnosti (tedy pravděpodobnost chyby) je 0,05 (tj. 5 %) stejně jako v dalších testech. Kalkulačka pro Studentův test je např. dostupná online (v úpravě pro snadné zadávání naměřených korpusových hodnot) na stránkách ÚČNK (URL: <<http://www.korpus.cz/bonito/kalkulacka.php>> [cit. 2012-22-01]).

²³ Tento výpočet umožní spočítat, v jakém intervalu se mohou lišit jednotlivé poměry navzájem (zde mezi výskytem hledaného jevu v každém korpusu). Statistika umožní zobecnit hodnoty na větší množství dat. Kdybych zvětšila nebo zmenšila korpus, tak by procenta spočítaná dle hodnoty výše již neodpovídala situaci, interval spolehlivosti mi pomůže určit, v jakém rozmezí bych mohla u jiných vzorků očekávat odchylky. V 95 % případech by se odchylky dalších měření měly pohybovat ve vypočítaném rozmezí. Kalkulačka pro interval spolehlivosti je také dostupná online, např. URL: <http://faculty.vassar.edu/lowry/prop2_ind.html> [cit. 2012-22-01]>.

natrhám já; počítat, počítá; bít, já nebila; napracovat, sem se napracovala dost; sekát, sem sekala kosou; žěnit, se nežeň; deskurkat, se deskurkám (,domluvím se‘)“.

korpusový dotaz:

1:[tag="Vf.*"] [tag!="[JZ].*"]{0,4} 2:[(tag="V.*")&(tag!=".f.*")] & 1.lemma = 2.lemma²⁴

V korpusu BANÁT je jev zachycen (8/10): *to vám začnou, ale nechat se nechají hned* (M54); *tuta teta být byla v Čechách* (F72); *jíst nejedla* (M59); *kouřit nekouříš a kouřit nekouřím* (F59); *já posílat neposílám nic* (F75); *pršet neprší* (F79) a *ale kouřit nikerak se nekouřilo* (F75). Poslední příklad zachycuje souvýskyt důrazového infinitivu a totalizátoru. Ručními výpisky z nahrávek jsem zaznamenala ještě tyto:²⁵ *jo, platit, někdy je ani neplatí* (F52) a *že žrát prej něžerou dobře* (F76).

Jedná se o velmi výrazný jev, který jsem zaslechla i mimo nahrávání, proto je s podivem, že ho nezachycuje nikdo jiný než Viková. Mohlo by se jednat o ovlivnění rumunštinou (nasvědčovalo by tomu hypotetické rozšíření v posledních letech), ale není tomu tak. V rumunštině zdůrazňovací infinitiv neexistuje, ale frekventovaná je vytýkácká konstrukce substantiva se supinem: „*Înțelegeți românește? De înțeles înțeleg, dar de vorbit e mai greu.*²⁶ (Rozumíte rumunsky? Pokud jde o porozumění, rozumím, ale pokud jde o mluvení, je to těžší.)“ (Valentová, osobní konzultace).

Přestože tato konstrukce existuje i v mluvené češtině u nás, je v korpusu ORAL doložen pouze jeden výskyt (1/5): *a co potom s nima? prodat se to neprodá, aby si to někdo koupil.* (F66, jzč). Charakteristika této konstrukce je nejednoznačná, proto bych ráda odkázala na souhrn přístupů a typických rysů, který vytvořila Pěňčíková (2009).

Bígerskou zvláštností je, že oproti tvrzení Pěňčíkové dochází i ke kombinaci negINF-negVF²⁷ (*nechat se nechají hned*, M54). Pěňčíková uvádí pouze kombinace INF-VF (*být byla v Čechách*, F72) anebo INF-negVF (*posílat neposílám nic*, F75). Zbylá varianta (negINF-VF) nebyla v korpusu BANÁT doložena.

²⁴ Jedná se o infinitiv, maximálně čtyři libovolné tokeny, která ale nejsou spojkou ani interpunkčním znaménkem, a určitý slovesný tvar, který má shodné lemma jako infinitiv.

²⁵ Na korpusový dotaz nebyly nalezeny kvůli čárce mezi výrazy a neotagování slovesa *žrát*.

²⁶ Doslovný překlad této věty by byl: *De* (,od, z‘) *înțeles* (,smysl, význam‘) *înțeleg* (,rozumím‘), *dar* (,ale, avšak‘) *de* (, od‘) *vorbit* (,mluvený‘, supinum/příčestí) *e* (,je‘) *mai* (,víc‘) *greu* (,těžce‘).

²⁷ INF = infinitiv, VF = verbum finitum, neg = negace.

6.1.3 Genitiv

Skulina (1978: 160) upozorňuje na to, že v některých případech je genitiv morfologicky zkrácen. Při přepisování jsem opravdu zkrácení tvaru několikrát zaznamenala (*vod tých čas chodim*, F76). V korpusových dotazech nemůže být nikdy při hledání pomocí tagu nalezen, protože je označován jako akuzativ.

V rumunštině existují pády (nominativ, akuzativ, dativ, genitiv a vokativ), ale genitiv je se slovesem, na rozdíl od češtiny, spojen vždy jen předložkovou vazbou. Užití genitivního spojení ilustrují např. následující příklady (podtržena je předložka a genitivní koncovka určitého tvaru podstatného jména):²⁸ „*s-a discutat asupra acestei cărți* (diskutovalo se ohledně té knihy); *locuiește deasupra librăriei* (bydlí nad knihkupectvím); *s-a uitat în jurul sălii* (pohlédl doprostřed sálu); *m-am oprit în fața teatrului* (zastavil jsem se před divadlem); *aceasta s-a întâmpat în timpul vacanței*. (stalo se to během prázdnin) (Valentová, osobní konzultace; překlad do češtiny vlastní).

6.1.3.1 Záporový genitiv

Studie Skuliny (1978: 160) a Utěšeného (1964a: 30) poukazují na používání záporového genitivu. Ten dnes patří mezi velmi příznakové archaismy a je nahrazen akuzativem. Na ústupu je již od 17. století (tj. ještě před odchodem krajanů do Banátu). Podle Balharova *Českého jazykového atlasu* (2005: 500) je dochován v nářečích východomoravských a slezských, v Čechách pouze řídce, a to spíše v severních a východních částech.

Genitiv záporový dnes splývá s genitivem partitivním (*koupil soli, ubylo práce*) a nabývá i jeho významu. „Říkáme všichni bez rozpaků *nemám peněz*, ale náš jazykový cit se vzpírá říci *nemám té knihy, matky, babičky...*“ (Trávníček 1938: 131).

V jednotlivých studiích jsou uvedeny následující příklady: „*nemam na čeho čekat; neñi človjek s toho*“ (Salzmann 1984: 105), „*nemám žádných vlasůch*“ (Skulina 1978: 160), *nemñěli sme rozumu; vořiškuch to nerodí; neñi jinde placu*“ (Utěšený 1962: 205) a „*nebylo pořátku; nemaj hani*“ (Utěšený 1964a: 30).

korpusový doraz:

```
[tag="V.{9}N.*"] ([tag!="[ZJCRD].*"]{0,3} [tag!="[ZJCRDN].*"])? [tag="N...2.*"]
```

²⁸ V rumunštině existuje více koncovek pro genitiv, uvádím pro ilustraci slovo *knihovna* (*librărie*) v nominativu sg. neurč. tvaru: *unei librării*. Tvar genitivní určitý vypadá takto: *librăriei*.

[tag="V.{9}N.*"] ([tag!="[ZJCRD].*"]{0,3} [tag!="[ZJCRDN].*"])? [tag="N...4.*"]²⁹

V korpusu bígorské češtiny jsou pouze tyto výskyty (4/13): *ani neměla čelofantu* (,igelitu‘) *nasekat* (F34); *už nebylo pomoci* (F76); *nemáme placu* (F76), *nebylo mlíka* (F75).

V korpusu ORAL bylo nalezeno jen málo genitivů záporových (32/225), ve všech případech (až na jeden, kde se jednalo patrně o citaci) jde o ustálená slovní spojení jako: *není divu*, *není času*, *není vidu ani slechu*.

Žádné ustálené spojení v bígorské češtině nalezeno nebylo (zde by bylo nutno využít elicitacní metodu anebo znásobit počet dostupných dat).

Na závěr bych ještě ráda srovnala poměry užití akuzativu a záporového genitivu (ve stejných podmínkách), učiním tak opět za pomoci tabulky:

	záporový genitiv	akuzativ	celkem	výskyt jevu
BANÁT	4	221	225	1,78 %
ORAL	32	1 979	2 011	1,59 %

Poměry mezi užitím záporového genitivu a akuzativu jsou v tomto případě podobné, rozdíl mezi nimi činí jen 0,19 %. Když spočítám interval spolehlivosti pro uvedené hodnoty, zjistím, že s 95% pravděpodobností je rozdíl obou poměrů mezi -0,12–3,24 %.

Z výpočtu plyne, že v Banátu se jev vyskytuje s podobnou frekvencí (sníženou max. o 0,12 %, zvýšenou max. o 3,24 %) jako v současné mluvené češtině. Tímto zjednodušeným výpočtem jsem však zanedbala rozdílný charakter obou výsledků. V současné češtině se totiž jedná převážně o ustálená spojení, zatímco v banátské češtině žádné zachyceno nebylo.

Snížená četnost výskytu záporového genitivu se patrně projevovala již v 90. letech, protože ho nezaznamenala ani Viková, která se ve své diplomové práci věnovala češtině v Bígru. Záporový genitiv se nepodařilo získat elicitací ani Frnochové (2012: 77) ve spojení *neměl kabát*.

6.1.3.2 Partitivní genitiv

Skulina (1978: 160) uvádí i příklad genitivu partitivního: „*vařím si čáje*“. Balhar (2005: 500) ho charakterizuje tak, že genitiv partitivní, na rozdíl od akuzativu, přináší do sémantiky i vyjádření množství či částečnosti.

²⁹ Nalezená data musí splnit podmínku, že se jedná o sloveso v záporu a podstatné jméno v genitivu, mezi kterými jsou maximálně čtyři tagy, které nejsou interpunkcí, spojkou, předložkou, příslovcem či číslovkou (genitiv se pojí s číslovkami pět a vyššími) a přímo před genitivem navíc není jiné podstatné jméno (genitiv by pak téměř ve všech případech plnil roli přívlastku neshodného). Druhý dotaz je stejný, jen je místo genitivu užit konkurenční akuzativ.

korpusové dotazy:

[tag="V.{9}A.*"] ([tag!="[ZJCRD].*"]{0,3} [tag!="[ZJCRND].*"])? [tag="N...2.*"]³⁰
[tag="V.{9}A.*"] ([tag!="[ZJCRD].*"]{0,3} [tag!="[ZJCRND].*"])? [tag="N...4.*"]

V bígerském korpusu byly nalezeny tyto výrazy (11/106): *máme vajček, že já vám vokážu, kolik jich máme* (F52); *tak až takhle je sněhu* (F76); *možná potřebujou vitamínů* (F76); *to bylo sejra, to bylo mlíka* (F72); *to bylo sněhu* (F52); *tam se páslo dobytka* (M9); *je třeba pečiva* (F52), *tam si se najedla mlíka* (F75); *sme zkusili tý bídy hrozný* (F75); *nedáváme k pití mlíka* (F76).

V korpusu ORAL je velké množství výskytů vyhovujících dotazu, ale jen velmi málo z nich byl genitiv partitivní (62±40/2 404).³¹ *dýť tady máš vody* (F19, svč); *tam je voříšků* (M73, svč).

	partitivní genitiv	akuzativ	celkem	výskyt jevu
BANÁT	11	1 722	1 723	0,64 %
ORAL	62	18 728	18 790	0,33 %

Když spočítám interval spolehlivosti pro uvedené hodnoty, zjistím, že s pravděpodobností 95 % je rozdíl obou poměrů mezi 0,01–0,85 %.

Výskyt partitivního genitivu v obou korpusech je vzhledem k četnosti akuzativních konstrukcí téměř zanedbatelný. Jev se může vzhledem k intervalu spolehlivosti v bígerské češtině vyskytovat častěji o 0,01–0,85 %.

6.1.3.3 Ve spojení s číslovkami

Ve spojení podstatného jména s číslovkami se běžně v češtině užívá nominativní vazba a genitivní vazby až s číslovkou pět a vyšší. Salzmann (1984: 105) během svého výzkumu zjistil, že se genitivní vazba používá v banátské češtině už s číslovkou tři v případě, že je číslovka použita jako předmět : „*prasátek mají tři*“.

korpusový dotaz:

([word="([šč]ty(ři|ry)|tř[í]|dvě)"][(tag!="[ZCR].*")&(lemma!="(sto|tisíc|půl|milo(on|arda)|čtvrt)")]{0,3}[(tag="N...2.*")&(lemma!="(sto|tisíc|půl|milo(on|arda)|čtvrt)")][(tag!="[RC].*"]

³⁰ Dotaz je stejný jako u záporového genitivu, pouze sloveso je v afirmativu, tj. bez negativní předpony *ne-*. V druhém případě je genitiv nahrazen akuzativem.

³¹ Studentův test, deset měření náhodných vzorků po padesáti s hodnotami: 1, 0, 3, 1, 0, 3, 1, 0, 2, 2.

"][tag="N...2.*")&(lemma!="(sto|tisíc|půl|milo(on|arda)|čtvrt')")][tag!="[ZCR].*")&(lemma!="(sto|tisíc|půl|milo(on|arda)|čtvrt')")]{0,3}[word="([šč]ty(ři|ry)|tř[íi]|dvě)"]³²

V BANÁTU (0/19) a ani v ORALu (0/276) nebyl nalezen žádný případ tohoto jevu. Předpokládám, že šlo tedy patrně pouze o vychýlení z vazby, nikoliv o pravidelnost.

6.1.4 Instrumentál

6.1.4.1 Ve sponově–jmenném přísudku

Frnochová (2012: 78), Salzman (1984: 104) a Skulina (1978: 160) uvádějí, že v banátské češtině dochází k užití instrumentálu ve sponově–jmenném přísudku. Utěšený (1964a: 30) ho ve své práci zmiňuje jako častý jev. V jejich studiích jsou uvedeny tyto příklady: „*von je henkstem; [...] sem byla holkou; eště je bejkem; sedum let je červem*“ (Utěšený 1964a: 30), „*byl sem štábem*“ (Skulina 1978: 160) a „*bil učitelem, hajnim, pánem, muzikantem*“ (Salzman 1984: 104).

Charakteristiku a rozbor užití doplňkového instrumentálu podává ve své studii Ertl³³ (1922: nestránkováno): „Zakládá-li se úsudek (A jest B) na znacích (podle mínění mluvící osoby) nepodstatných a proměnných nebo nahodilých [...] instrumentál doplňkový vyjadřuje především stav, jehož kdo časem nabyt a jehož se může i vzdáti, zvl. povolání, řemeslo, úřad, hodnost atd. [...] dočasná funkce [...] nač a k čemu co je, zač se co běře a p. Doplňkem bývá tu nejčastěji podst. jméno významu abstraktního, např.: *Lůžkem* byl mu tvrdý kámen (Mácha 2, 8; za lůžko). Podstatné jméno doplňkové bývá konečně v instrumentále, je-li mezi ním a podmětem podobnost. Doplňkem tu bývá zpravidla podst. jméno významu konkrétního, např.: Plné, kulaté tváře byly *zrcadlem* jeho dobromyslnosti.“

³² V dotazu je využito přesného výčtu tvarů slov a nutnosti připustit i obrácený slovosled. Hledána je fráze, která odpovídá následujícímu: číslovka dvě, tři, čtyři (ve všech výslovnostních tvarech), za kterou následuje libovolný token, který ale není interpunkcí, číslovkou a ani nemá lemma *sto, tisíc, půl, milion, miliarda, čtvrt'* (kvůli chybné lemmatizaci je *čtvrt'* otagována jako *čtvrt'*), kterážto jsou značkována jako podstatná jména a proto je zákaz číslovek pomocí tagu nezachytí, nakonec následuje podstatné jméno v genitivu (které nemá výše uvedená lemmata číslovek značených jako substantivum). V druhé části dotazu bylo pouze zaměněno pořadí výrazů a předchází jim ještě jeden výraz, který zabraňuje tomu, aby před výrazem byly číslovky a předložky (např. výrazy z (*osmi*) *příleb jenom dvě byly vyhovující*).

³³ Ertlovu studii jsem k citaci vybrala z toho důvodu, že stejně jako Skulina vychází z Gebauerovy mluvnice a proto je východisko i užitá terminologie stejná. Dnes se považuje instrumentál za součást predikátu.

korpusový dotaz:

[lemma="být"][tag!="[ZR].*"]{0,3} [tag="N...7.*"]³⁴

[lemma="být"][tag!="[ZR].*"]{0,3} [tag="N...1.*"]

Příklady užití instrumentálu ve sponově–jmenném přísudku v bígerské češtině (9/30):
von začal bejt učitelem (F45); *že bych chtěla být kočkou* (F52); *a její manžel byl vojákem* (F72); *budeš učitelkou* (F78); *ta bude kmotrou, ta bude kmotrou* (M54); *tuten starší je šoférem* (F79).

V ORALU byly nalezeny také příklady (51±18/494),³⁵ které ve většině výskytů odpovídají Ertlově definici: *je třeba garantem* (F68, jzč); *je vůdcem* (M42, svč).

	spona - instrumentál	spona - nominativ	celkem	výskyt jevu
BANÁT	9	1 146	1 155	0,78 %
ORAL	18	14 552	14 670	0,12 %

Vzhledem k vypočítanému intervalu spolehlivosti pro uvedené hodnoty je s 95% pravděpodobností rozdíl obou poměrů mezi 0,25–1,41 %. Z výpočtů plyne, že jev je v bígerské češtině užíván velmi zřídka (na našem území ještě méně), ale přesto o 0,25–1,41 % častěji.

6.1.4.2 Predikativní instrumentál

Dle Skuliny (1978: 160) se v banátské češtině vyskytuje predikativní instrumentál:³⁶
„šel dobrovolcem; vařil kuchařem“. Zachytila ho také Frnochová (2012: 74, 78) během elicítace užití předložky *na*: *„jít vojákama“*; a také v nahrávkách: *„mušel jít vojákem, taki se volbíkali maškarama, šel vojákem, volbík se čertem, udělali se maškarama“*.

korpusový dotaz:

[tag="V.*"] [tag!="[ZR].*"]{0,3} [tag="N...7.*"]³⁷

³⁴ Tvar slovesa *být* a podstatné jméno v instrumentálu (v druhém případě v nominativu), mezi nimi mohou být až tři tokeny, které nejsou interpunkcí ani předložkou. Tuto konstrukci nemá smysl obracet, nebyla nalezena žádná věta s opačným pořádkem slov.

³⁵ Studentovo rozdělení, pět náhodných vzorků po padesáti výskytech s hodnotami: 7, 3, 5, 6, 5.

³⁶ „Většina slavistických prací dělí I v podstatě do dvou velkých skupin: I[instrumentál] syntaktický, tj. objektový a někdy predikační, a I sémantický, kam se řadí ostatní platnosti“ (Uličný 2000: 21). Skulina rozlišuje instrumentál sponově jmenný a predikativní: sponově–jmenný je pouze se slovesem *být* (viz výše), zatímco predikativní je pouze s jiným slovesem. Uličný ve své práci (2000: 107–135) používá *predikativní instrumentál* jak pro sponu se slovesem *být*, tak pro spojení s jakýmkoliv jiným slovesem.

³⁷ Sloveso a podstatné jméno v instrumentálu, mezi nimi mohou být až tři tokeny, které nejsou interpunkcí ani předložkou. Tuto konstrukci nemá smysl obracet, nebyla nalezena žádná věta s opačným pořádkem slov.

V korpusu bígerské češtiny byla nalezena pouze jedna zmínka (1/69): *vyšel učitelem* (F45). V ORALu jsem jev nezkoumala, protože odpovědí na dotaz, který zahrnuje libovolné sloveso spojené s bezpředložkovým instrumentálem, je příliš mnoho (1 984). Při ručním zkoumání tří náhodných vzorků po padesáti výskytech jsem také žádnou přítomnost tohoto jevu nepotvrdila.

6.1.5 Další konstrukce

Kromě výše uvedených jsem při zpracovávání literatury k tématu zaznamenala i následující jevy, kterým jsem se ve vlastním výzkumu nevěnovala.

Prvním z nich je slučování ustrnulých tvarů přivlastňovacích adjektiv, o kterém píše Viková (1994: 31): *„teta to bila, tužno mámino Jarčino; přives je tadi ten strýčkovo Vilhelmovo Vochocovo táta“*. Tento jev jsem nezařadila do svého výzkumu z toho důvodu, že ho pokládám v případě mluveného slova za těžko posouditelný (možnost hromadění přídavných jmen za sebe) a také špatně vyhledatelný. Zkoušela jsem najít za sebou dvě přivlastňovací adjektiva i slova s koncovkou *-vo* nebo *-no*³⁸ a žádný výskyt nebyl nalezen. K jednotlivému užití ustrnulých tvarů adjektiv v bígerské češtině dochází (např.: *Venocovo, Cíličino*).

Druhým příkladem je záměna instrumentálové vazby s vazbou genitivní, kterou uvádí Utěšený (1962: 205) a dochází k závěru, že je patrně ovlivněn genitivem rumunským. Např.: *„dětich vopkličenej; naplnili mne jších; náš d'eda uš je prejitej vjeku; abi mu fčel pustil; balšán je ineho a tuto je taki ineho, zejtra bude svojeho“*. Utěšený (1964a: 31) uvádí i příklady jiných odlišných vazeb: *„chodí pátou třídou, tolik si bjedovali se zubama, lituje mi to, š čim bi sem vás posloužil; to biste nepochodili na mne“*. Jevy jsem v korpusu nezkoumala kvůli časové náročnosti ručního třídění výskytů, během vytváření korpusu jsem nezaznamenala žádné podobné.

Salzmann uvádí užití instrumentálu místo akuzativní konstrukce (1984: 105): *„vdaji (se) za Valachem“*. Konstrukce nebyla nalezena a v případě pouze jednoho výskytu je patrně vhodnější ji považovat za odchylku, která není pravidelná.

Posledním z nezkoumaných jevů je odchylka při vykání v užívání 1-ového přičestí v množném čísle, které uvádí Viková (1994: 31): *„ste vid'eli, jak já poslouchám babičku?; jenom abi vám Pámbu dal, abiste dostali dobrího človjeka (,manžela‘); vi ste mne to povídali*

---

³⁸ Korpusový dotaz v prvním případě vypadal takto: [tag="AU.*"] []? [tag="AU.*"], v druhém: [word="(*vo|*no)"] []? [word="(*vo|*no)"].

fčéra; mámo, šlápňite na nervi".³⁹ Uvádí, že se jedná o formu vykání, která je v obecné češtině typická pro starší chodské mluvčí, a že se možná jedná o vliv rumunštiny, která používá při vykání také plurálový tvar. Zkoumána nebyla opět z důvodu nemožnosti sestavení korpusového dotazu, který by zachycoval tento jev. Takové zkoumání by pro nutnost ruční kontroly každého výskytu l-ového přičestí v širokém kontextu bylo časově velmi náročné.

Ani jeden z uvedených jevů nebyl zaznamenán během přepisování nahrávek a vytváření korpusu a zároveň si nejsem vědoma toho, že bych tyto jevy slyšela během svého pobytu v Bígru.

6.2 Přejaté větné konstrukce

Tato podkapitola je věnována syntaktickým odchylkám, které jsou ovlivněny okolními jazyky (zejména rumunštinou, ale vliv němčiny, maďarštiny či srbštiny se nedá zcela vyloučit). Pouze velmi těžko lze dokázat, zda k ovlivnění konkrétním jazykem opravdu došlo. Podmínkou, aby vůbec k ovlivnění okolím mohlo dojít, je bilingvnost mluvčích, kterou jsem zmiňovala v podkapitole o českém jazyku v Banátu (4.2). Aktivním vztahem banátské češtiny k přejímání dochází k procesu jazykové asimilace přirozené (tj. nikoli násilné), jak poznamenává Skulina (1978: 162–163).

6.2.1 Vokativ

V rumunštině existuje vokativ, ale má tvar obvykle shodný s nominativem (*Dan! Tudor! Maria! Ana!*). Maskulina zakončená konsonantem mohou získat sufix *-e* (*Dane! Tudore!*), feminina zakončená na *-a* mohou použít koncovku *-o*, která je ale dnes již archaická (*Mario! Ano!*). Neměnný tvar je u jmen s jinými koncovkami (*Mimi! Jeni!*, což je dom. *Ioana*) (Valentová, osobní konzultace).

Viková (1994: 32) jako jediná ve své studii do detailu zachytila užívání vokativu nebo nominativu při oslovování v bígerské češtině. Zvláštností podle Vikové je, že ve spojení s apelativem je v banátské češtině užíváno vokativu nejednotně ve všech možných kombinacích s nominativem, např.: „*ne, teta Maruško, já vot tebe nechci; copa to je, strejček Štěpán?; a ešte je, paňi učitelko, né že ne; teto Kristína; pane učitel*“.

Tématu záměny nominativu a vokativu se ve své studii věnuje podrobněji Trost (1948). Kolísání nominativu a vokativu v titulech a vlastních jménech po *pane* je zapříčiněno tím, že

---

³⁹ V posledním příkladě uvedeném Vikovou se nejedná o l-ové přičestí, nicméně i zde dochází k užití množného čísla.

vokativ byl pokládán za méně zdvořilý, za projev důvěrnosti. „U maskulin bývá nominativ místo vokativu ve spojení se slovem *pane* a jen výjimečně u prostých jmen na př. *fotr! kmotr! Václav, zapřahat!* u feminin bývá však naopak u prostých jmen, ať obecných nebo vlastních, např. *Lojzka, dej pokoj! počkej, holka! kam pak, kmotra?* Není ho však u jmen zdvořilých“ (Trost 1948: 33).

Dále podle Trosta (1948: 35) užití nominativu místo vokativu znamená změnit rovinu já-ty na rovinu neosobní použitím třetí osoby, jedná se o potlačení expresivní funkce a zároveň o zdvořilé a uctivé gesto, kdy mluvčí naznačuje, že se nechce osoby dotknout přímou výzvou.

Zdvořilostní princip by byl jistě také možný, protože zdvořilostní fráze a postupy jsou v bígerské češtině zachovány na první poslech více než u nás. Např. jednou ze zvláštností, která se v Bígru projevovala, bylo to, že dva přátelé s velkým věkovým rozdílem si mezi sebou netykají, tyká pouze starší mladšímu, zatímco mladší staršímu vykává. Tyto konstrukce nelze v korpusu najít dotazem, ale přesto některé v nahrávkách zachyceny byly, např.: „0316-F53: *jo, starý báby, třeba za kamna.* / 19-F34: *ae to neni pravda, stará bába jako žába, prý ve dne v noci studená.* / F53: *a vidíš, já sem horká.* / F34: *vy ste nějaká jiná.* / F53: *já sem nějaká jiná bába.*“

kopusové dotazy:

[word="[A-ZŠČŘŽÁÉ].*"]⁴⁰

[word="(Anka|Maruško|Maryško|Jendo|María|Maruška|Pavel|Maryška|Johanna|Maria|Jenda|Petr|Venca|Lojzín|Dáný|Andreja|Cílka|Andrej|Marie|Janý|Karolínka|Vlad|Terka|Barka|Jani|Karolína|Johana|Lída|Dény|Veruna|Carmen|Franta|Adélka|Dorela|Efina|Marica|Dány|Míco|Majko|Marjánko|Vašek|Andrejuš|Andrejuška|Heleno|Helena|Jožka|Helenka|Bětko|Marisa|Matouš|Maryšce|Dolfa|Etuška|Tereza|Veruno|Adam|Denisa|Véna|Édy|Švajner|Štěpán)"]⁴¹

Vyhledáním výše uvedeného dotazu byl nalezen hojně zastoupený nominativ i vokativ v oslovování jménem (88/304). Neskloňných tvarů (typ *Dánny, Jány*) bylo pouze osm.

⁴⁰ Dotaz sloužící ke zjištění všech (1352) slov s počátečním velkým písmenem.

⁴¹ Ručně vytvořený seznam jmen v nominativu či vokativu z dotazu výše, pouze slova s frekvencí výskytu dva a vyšší.

Oslovení nominativním tvarem (33 z 88/304) je užito např. v následujících případech (uveden je pokaždé jeden příklad od jména): *María, María, copak se stalo* (F76); *pročpa prý máte tudle komín, teta Marica* (F72); *já poam, Anka, neblázni* (F76); *a říkala ně, Terka [...], dejchni na mě* (F75); *a ten mu povídá, Andrejuš, Andrejuška* (F76); *Petr, kampa deš* (F76).

Vokativ (55 z 88/269) byl naopak zvolen v případech následujících (opět je uveden jeden příklad od jména): *vem si ho, Jendo* (F76); *a křičela Maruško zlatá, pod' honem* (F76); *hele, já taky, Maryško* (F75); *a von ten jeden mně povídá, Majko* (F76); *a Marjánko, Kačenka pude domů* (F76); *já pudu, Heleno* (F76); *já říkám pročpa, Veruno* (F75).

Výše vypsané používané tvary vokativu mají jednu společnou vlastnost – dodržují uvedená pravidla k užívání nominativu/vokativu v rumunštině.

Ručně jsem navíc protřídila frekventované oslovení *teta/teto* a je překvapivé, že oslovení *teto* se vyskytuje pouze ve dvou případech, zatímco tvar nominativní ve dvaceti dvou. V osmi případech potom následovalo vlastní jméno (poměr nominativu a vokativu byl jedna ku jedné). Což poukazuje na možnou shodu fungování volby nominativního a genitivního tvaru v češtině podle Ertla (viz výše).

6.2.2 Předložky a předložkové fráze

6.2.2.1 Nadbytečné užití předložky

K nadbytečnému užití dochází nejvíce u instrumentálu nástroje, který je možná jevem přejatým z jihozápadočeského nářečí. Výskyt jevu je podpořen předložkovým instrumentálem v rumunštině (Skulina 1978: 160; Utěšený 1964a: 30; Viková 1994: 32).

Příkladů je mnoho, proto zde uvádím jen některé: „*buchti ze sejmrem*“ (Skulina 1978: 160), „*z rukama sem ned'elal; umažete se z blátem; vomastíme ze sádlem*“ (Utěšený 1964a: 30) a „*voňi sem přijeli z vozama; bejvala bi mňe ze zajícem zabila; třikrát ze žící; sme chítali raki f tom potoce, s prutem; vječinou se živili z dobitkem; z dlátem na kameňe; jenom si je nabereme s talírkem; múžete s evroplánem ject; namazat tele z medem a potom na ňej nasipat péřt*“ (Viková 1994: 32).

Někdy „se česká bezpředložková vazba doplňuje předložkou, která se užívá v rumunštině ve *podobná k mámňe*“ (Viková 1994: 32–33).

korpusové dotazy:

[word="(s|se)"&tag="R.*"][tag!="[ZR].*"]{0,3}[tag="N.*"]⁴²

[word!="(s|se)"&tag="R.*"][tag!="[ZR].*"]{0,3}[tag="N...7.*"]⁴³

[word="(k|ke)"&tag="R.*"][tag!="[ZR].*"]{0,3}[tag="N.*"]

[word!="(k|ke)"&tag="R.*"][tag!="[ZR].*"]{0,3}[tag="N...3.*"]

Předložka *s, se* je v bígerské češtině užívána s instrumentálem nástroje téměř vždy (63/372). Bylo nalezeno pouze šest výskytů bez předložky *s, se* (6/59): *tak sme jeli vlakem* (M54); *nebo s vidličkama to [...], tak nebudete to jíst vidličkama* (F75); *ale když přide to naplnit vodou* (F56); *von by hejbat rukama* (F72); *ne, pomlázkou, [...] s prutama jdou* (F72). Ve dvou případech však mluvčí po užití bezpředložkového tvaru používá znovu instrumentál předložkový. Je také možné, že se jedná o chybu při přepisu.

Příklady předložkového instrumentálu nástroje: *s vlakem asi až do Temešváru* (F45); *kolikrát přijedou s autobusem* (F52); *nebo s vidličkama to* (F75); *míchej si to s tou lžičkou* (F76); *přetáhnu tě s tou hůlkou* (F72); *z Prahy přide se stopem* (F52); *tady byli s mašinou* (,autem‘); *takhle s rukou hejbaly* (F72); *můžeš je polít s voctem* (F75). Odposlouchala jsem, že instrumentál nástroje byl s předložkou používán téměř ve všech případech i mimo samotné nahrávání.

V tomto případě je vliv rumunštiny zřejmý. V rumunštině se prostředek vyjadřuje předložkou *cu* (*s*) s určeným podstatným jménem, např.: „*a călători cu trenul, cu autobuzul, cu mașina* (cestovat vlakem, autobusem, autem); *pâinea se taie cu cuțitul* (chleba se krájí nožem)“ (Valentová, osobní konzultace).

Dotaz na užití předložky *k, ke* vedl ke zjištění, že v žádném z případů (0/122) ke kontaminaci nedošlo. Ani žádné jiné dativní spojení s předložkou (0/26) nevykazovalo žádnou odchylku od mluvené češtiny na našem území.

---

⁴² Hledaná předložka (*s/se*) a podstatné jméno (pád nebyl určen kvůli možnému špatnému otagování), mezi kterými může být cokoliv mimo interpunkce a jiné předložky. Analogicky k tomuto dotazuje vytvořen dotaz na předložku *k, ke*.

⁴³ Stejný dotaz jako výše, pouze s tím rozdílem, že podstatnému jménu v instrumentálu nesmí předcházet *s, se*. Analogicky k tomuto dotazuje vytvořen dotaz na předložku *k, ke* (podstatné jméno v dativu).

6.2.2.2 Odsunutí předložky

Odsunutí předložky se oproti nadbytečnému používání vyskytuje v banátské češtině méně často, většinou pouze v dativu a instrumentálu: „*šla sem doktoru; knedlík huzením mase; muším jít tomu človjeku; vono jim to nevichází peñezma*“ (Viková 1994: 32).

Za odsunutím předložky stojí ve většině případů přejatá rumunská bezpředložková vazba: „*pane, bisem ti něco prosil*, o něco‘; *já bisem se vás něco voptala*, na něco““ (Viková 1994: 33). V rumunském překladu Valentové (osobní konzultace): „*te-aș ruga ceva* (prosil bych tě ,něco‘); *eu v-aș întreba ceva* (zeptala bych se vás ,něco‘)“.

Příklady, které uvádí Viková (viz výše), vyelicitovala i Frnochová v Šumici (2012: 74): „Do vyjádření prosby se promítá rumunská bezpředložková vazba – patnáct dotázaných uvedlo *prosit něco*, čtyři *prosit vo něco* [...]“.

Odsouvání předložek *v*, *k*, *s* je však jev známý i z českých nářečí (Kladensko aj.). Dokládá ho například Bělič (1972: 206), který považuje za příčinu zanikání předložek tendenci k zjednodušování výslovnosti. Mohlo ale dojít k míšení pádů předložkových a bezpředložkových (*jel sem tatinkem z vlakem*).

korpusové dotazy:

[tag!="[ZR].*"]{2}[tag="N...3.*"]

[tag!="[ZR].*"]{2}[tag="N...6.*"]

[tag!="[ZR].*"]{2}[tag="N...7.*"]⁴⁴

Odsunutí předložky je jev špatně ověřitelný v korpusu, protože se všechny výskyty musí projít ručně s ohledem na kontext. V případě dativního spojení (1/175) jsem našla jeden příklad, který je poněkud sporný, protože záleží na sémantice, ta je ale z korpusu v tomto případě z kontextu neverifikovatelná: *slíbili, že mně budou strejčkovi Vénovi pomoct* (F76). Dle kontextu víme, že Véna je nemocen a nemůže (tj. příklon k variantě *pomoci Vénovi*), ale mluvčí dále říká, že to tam zatím pokryje, než přijede ten, koho prosí o pomoc (tj. o pomoc u Vény, tj. *k Vénovi*). Znamená-li to tedy, že *u Vény* je třeba něco udělat, došlo k odsunu předložky. V celkovém důsledku výskyt, anebo nevýskyt jenom v jednom případě situaci nezmění, za obvyklý ho proto považovat nelze.

V případě bezpředložkového spojení lokálu (0/29) či instrumentálu (0/89) je situace stejná, žádná odchylka nebyla po zadání dotazu a kontrole výsledků nalezena.

---

⁴⁴ Jedná se o spojení dvou tokenů, které nejsou předložkou či interpunkcí, s podstatným jménem v instrumentálu (v prvním dotazu v dativu, ve druhém v lokálu).

Během přepisování nahrávek do počítače jsem však zachytila odsunutí *o* v jednom případě: *ty si hodně starší než já* (F76). Tato vazba je kalkem rumunského *ești mult mai mare decât mine* (překlad Valentová, osobní konzultace).

6.2.2.3 Užití odlišných předložek

V banátské češtině dochází nezdědka k užití přeložených rumunských předložek. O tomto jevu se zmiňuje několik studií (Frnochová 2012: 73–75; Haiderová 2007: 90; Utěšený 1970: nestránkováno, 1964a: 30; Viková 1994: 33), ale dovoluji si zde citovat pouze přehlednou tabulku, kterou sestavila Viková (1994: 33) a která obsahuje všechny předložky i s příklady; příkládám zde i její komentář: „Tyto předložky jsou překládány jejich základním českým ekvivalentem, a protože jsou pak bígorskými mluvčími pocíťovány jako české, částečně (nebo zcela) vytlačují v některých vazbách původní předložky české“ (Viková 1994: 33).

<u>Rum. předl.</u>	<u>Český ekv.</u>	<u>Příklad užití</u>
<i>la</i>	na	<i>f pátek nebili na práci</i> (,v práci‘) <i>d’elal na náki továrně</i> (,v továrně‘) <i>f Čechách se na restaurantě nespívá</i> (,v restauraci‘) <i>na bance mu je vimněňili</i> (,v bance‘)
<i>in</i>	do	<i>jen co se vlezlo do krchova</i> (,vo se vešlo na hřbitov‘) <i>kluk šel do vojni</i> (,na vojnu‘) <i>pojte se podívat do pjácu</i> (,na trh‘)
<i>cu</i>	s	<i>sme celej tejden s koláčema a z buchtama</i> (,o koláčích‘)
<i>dupa</i>	podle	<i>napíšeš podle něj</i> (,vedle něj‘)
<i>pentru</i>	za, pro	<i>tobje za to hlava bólet nebude</i> (,kvůli tomu‘)
<i>pe</i>	po	<i>celou zimu sme bili po cestě</i> (,na cestě‘)

V tomto případě jsem v bígorském korpusu prošla předložku po předložce a pokud bylo výskytů mnoho, zkontrolovala jsem všechny substantivní kolokáty na pravé straně od KWIC⁴⁵ (ve vzdálenosti maximálně tři) s frekvencí deset a vyšší a sto náhodných vzorků (bez souboru kolokátů).

⁴⁵ KWIC = key word in context, klíčové (tj. hledané) slovo v kontextu.

Předložka *na* (1 511), kolokáty (137/1 511): *práci, nic, poli, place, svátky, ulici, zimu, televizi, signál, chuť*. Spojení *na* + podstatné jméno je vždy ve vazbách: *na práci* (,v práci‘/,pracovat‘; spojení *neměl nic na práci* se vůbec nezachytilo); časté je spojení *na nic* (,k ničemu‘), které se nicméně používá i v mluvené češtině (51); nalezneme i vazby *na zimu* i *na svátky* ve významu *v zimě* a *o svátcích* společně s vazbami typu *nepřijedou na svátky, na zimu to rozebrali*, které už jsou obvyklé i v mluvené češtině na našem území. Náhodně vybrané vzorky bez výše vypsanych kolokátů (8/100/1 374)⁴⁶ ukázaly, že se předložka *na* používá například v těchto případech: *budu s nim mluvit na telefonu* (F76); *já už sem utratila na pračku a na líky* (,léky‘) (F52); *že sem musela jít na informaci* (F76); *tak ráno jdu pro ho* holce na telefon* (F72); *to bylo na podívanou* (F76); *von přibyl taky a na armádě dvě leta* (F72). K ovlivňování tedy dochází poměrně často.

Předložka *do* (662), kolokáty (84/662): *práce, školy, kostela*; žádný z nich, ale netvoří odlišnou syntaktickou vazbu. Náhodné vzorky (4/100/578) ale ukazují, že taková spojení přesto v bigerské češtině existují: *ičko to sem šla do placu* (,na dvorek‘) (F45); *mi to přijde do myšlenky* (F75); *ona přišla do paměti* (F76); *že si dám do zahrádky* (F45).

Předložka *po* (51/224) se vyskytuje ve významu *na* poměrně často, a to obzvláště ve spojeních *být po cestě/štréce/ulici; po celým světě*. Dále byla nalezena i v těchto případech: *i po těle to máš* (F45); *tam po póli* (F53); *seděli po zemi* (M59); *dělal po mostách* (F72), *a my sme šly tady po placích* (F72); *vyrážejí* (,fotografují‘) *tady po kuchyni* (F72). Také bylo nalezeno toto spojení: *po česky* (F72), *po rumunsky* (F52).

Předložku *s* v takovémto velmi úzkém významu (*být o něčem*) jsem nezachytila při procházení výsledků na dotaz v pododdílu 6.2.2.1, pro verifikaci by bylo nutno asi tento specifický tvar elicitovat. Shodná situace je i s předložkou *podle* (16), která ve významu *vedle* není zachycena.

Předložky *za to / zato* plní v mých dokladech funkci spojky *protože*, věnuji se jim tedy ve zvláštním pododdílu (6.2.3.3) zařazeném k dalším spojkám.

6.2.2.4 Hromadění předložek

Hromaděním předložek se zabýval nejvíce Skulina, který jim věnoval obsáhlou studii, (Skulina 1974), již jsem použila při zpracování této části. Ostatní autoři se o tomto jevu pouze krátce zmiňují.

---

⁴⁶ Čísla uvádějí počet relevantních výskytů, které byly hledány v tomto případě ve stu vzorcích z celkového množství výrazů, které odpovídaly korpusovému dotazu.

Nejčastěji se jedná o spojování předložek *do + na* (genitiv + akuzativ, „*do na zimy*“), *na + pod* (akuzativ, „*na pod brambory*“), *kolem + do* (genitiv, „*kolem do osmi hodin*“) a *pod + za* (instrumentál, „*pod za Belkovcem*“), které tvoří již frazeologické jednotky. Většinou se jedná o spojení se stejným pádem (uvedeno u příkladu spojení), výjimkou je pouze zdvojená předložka *do + na* (*do* se pojí s genitivem, *na* s akuzativem).

Zdvojené přeložky se dodnes vyskytují zvláště v okrajových českých nářečích (Chodsko, Litomyšlsko a Kladsko), odkud někteří osadníci patrně pocházeli. Ve spisovné češtině došlo k adverbializaci podobných výrazů (*nadosmrti*, *zpod postele*), což by ukazovalo nasvědčovalo, že by to mohl být jev, který si kolonisté přinesli z Čech.

Také ale mohlo podle Skuliny dojít k ovlivnění rumunštinou, vzhledem k tomu, že tam existují podobné vazby (níže s komentářem). Je prokázáno, že rumunština ovlivnila vznik zdvojených předložek v ukrajinských nářečích na severu Rumunska (předložky *do + na*, *do + u*) (Skulina 1974: nestránkováno).

Následující přehled zpracovává předložky uváděné Skulinou (1974: nestránkováno), příklad a komentář doplnila Valentová (osobní konzultace), překlad do češtiny je vlastní.

<u>Rum. předl.</u>	<u>Český ekv.</u>	<u>Příklad užití / poznámka</u>
<i>pîñă către</i>	? <i>do k</i> (směr)	nepoužívá se (!)
<i>pîñă despre</i>	? <i>do k</i> (k osobě)	nepoužívá se (!)
<i>pîñă între</i>	<i>do mezi</i> (prostorové)	<i>pîñă între picioare</i> (až mezi nohy)
<i>pîñă la</i>	<i>do na</i> (prostorové)	<i>pîñă la teatru</i> (až k divadlu), <i>pîñă la gară</i> (k / až na nádraží) <i>pîñă la facultate</i> (na fakultu)
<i>pîñă pă</i>	<i>do v</i>	častěji s předložkou <i>la</i> nebo <i>în</i> ; např. časové <i>pîñă în mai</i> (do května), prostorové <i>pîñă la brîu</i> (do pasu)

korpusový dotaz:

1:[tag="R.*"] 2:[tag="R.*"] & 1.lemma != 2.lemma⁴⁷

Zdvojené předložky se v bígerské češtině vyskytují (8/35), a to i jiné, než jaké zachytil Skulina. Vyjadřují příslovečné určení času: *na po koledě* (F76); *do na zimy* (F76, F68); *vod na zimy* (F75); anebo příslovečné určení místa: *na ve městě* (F75), *do pod autobus*, *do autobusu*

⁴⁷ Kombinace dvou rozdílných předložek bezprostředně za sebou.

(F76); *v na zemi* (M74); *vod vedle tý školy* (F52). Při prepisování jsem ještě zachytila *ani na bedle sebe* (F34).

K významu spojení *do na zimy* má podrobný komentář Frnochová (2012: 74): „Podle našich informátorů má spojení *na zimu* význam ‚podzim‘, jak dokazují slova jednoho místního muže: ‚Až do na zimi, až než přijde zima, než přijde zima, než přijede zima, to je na zima, na zimu. Neříkáme podzim, ale na podzim.‘ Do na zimy tedy neznamena ‚do zimy‘, jak uvádí Skulina, ale spíše ‚než přijde zima‘.“ Je-li v korpusu BANÁT vyhledáno spojení *na zimu*, výklad slova se potvrdí: *ičko je práce přes léto a na zimu tepřivka je práce v zahradě. dyž chceš něco zavařovat, dyž chceš něco sklízet* (F75).

6.2.2.5 Ostatní příklady – archaické předložkové spojení

Utěšený (1962: 205; 1964a: 30) upozorňuje na patrně archaické předložkové spojení (uvádím je zde, aby byly všechny předložkové fráze na jednom místě). Jedná se o spojení předložky *v*, *ve* a časového údaje: „*ráno deš ve třech; f šesti, že tady budou*“ (Utěšený 1962: 205) a „*f pjeti, ve vosumnácti let, f prázdních*“ (Utěšený 1964a: 30).

korpusový dotaz:

[word="(v|ve)"] [tag!="[ZR].*"]{0,2}[tag="C.*"&word=".*(ti|mi|ka)"]⁴⁸

Toto spojení v bígerské češtině doloženo je (11/14), ve všech případech se jedná o spojení s časem, jednou se zjišťovací otázkou, např.: *v kolika máte přijít na voběd?* (F76); *du v sedmi na ten internet* (F52); *potom ve dvanácti* (F75); *vy až v šesti hodinách ráno* (F76); *ve třech hodinách vodpoledne* (F76); *ve vosmi se budem oblíkat* (F72); *že půjdete jako v devíti hodinách* (F72).

V korpusu ORAL se tato konstrukce nevyskytuje s přesným časovým údajem vůbec, byla nalezena pouze běžná spojení s významem ‚v průběhu‘ (3/135): *v několika málo vteřinách* (M36, str); *v deseti vteřinách je tam vedro* (F47, jzč).

Vzhledem k velkému rozdílu výskytů v korpusech a složitosti zjišťování opačné varianty se spokojím s tím, že je v Bígru jev několikanásobně frekventovanější, a tudíž příznakový.

---

⁴⁸ Předložka *v*, *ve*, za kterou v maximální vzdálenosti dva následuje číslovka, která končí na *-ti*, *-mi* anebo *-ka*, mezi nesmí být interpunkce ani jiná číslovka. Nízký počet výskytů je patrně dán tím, že velká řada číslovek se vyslovuje nespisovně a tudíž není správně otagována.

6.2.3 Spojky

6.2.3.1 Makar

Balkánské slovo *makar* může (podle Utěšeného 1962: 205) být jak částicí ve významu *třebas* či *alespoň* a tvořit tak neurčitá zájmena *makarkdo* (*kdokoliv*), ale také může nahradit spojkový výraz *i když* jako jeho expresivní varianta („*vodvezou to, makar nebilo dost suchť*“).

Makar se v úloze spojkového výrazu *i když* v korpusu BANÁT vyskytuje, a to téměř ve třetině výskytů tohoto slova (9/25): *že vám to vodnese, makar je to dobře udělaný* (F79); *eště furt mně to bóli makar si to mažu* (F75); *přijde to domů. makar se bude míň* (F72); *slyšela vod mámy, že makar byly peníze nebylo* (F68); *koupit, nebylo. jo makar prý měli peníze* (F68); *piju i dvakrát denně makar sem stará babka* (F75); *nedělám nic, makar si stará* (F79).

6.2.3.2 Než místo jen

Utěšený (1962: 205) a Haiderová (2007: 89) během svých výzkumů zjistili, že ve větách se slovesem v afirmativu se používá místo vytykácí, omezovací částice *jen* výraz *než*. Haiderová cituje také Balhara (2005: 463), který v *Českém jazykovém atlase* uvádí, že v současném spisovném jazyce se *než* ve stejném významu „uplatňuje po záporu, připojuje větný člen nebo věty vyjadřující to, čeho se popření netýká, např. *tady neroste nic jiného než křoví*“.

Dokládají to následující příklady: „*mám neš jeho a jednu holku; mi chodíme neš na póle; ste než dvá; cera tam bila neš jednou; sem bidlela než s maminkou; neš tuten kousek je náves; tadi bili neš tři kňíški; tadi de než dobitek; maj neš jednoho koňe; sem slišel neš jednoho Čecha*“ (Haiderová 2007: 89) a „*bili než dvá*“ (Utěšený 1962: 205).

V bígerské češtině není užití *než* ve významu *jen/jenom* příliš rozšířena, nalezeny byly pouze tyto příklady (5/159): *jinej [...] vejdělek nemaj než tutoho* (F53); *a lepčí je to, než tu inžekci ještě* (F76); *než maminka ne* (F76); *já dycky než uklízím* (F75); *vona jiný pečivo nechce, než toto* (F75). Slova *jen*, *jenom*, *barem* (banatismus s významem *jenom*) jsou doložena vícekrát (398). V případě korpusu BANÁT se nepotvrdilo (stejně jako uvádí Balhar výše), že se *než* používá pouze s afirmativním tvarem slovesa (např.: *já dycky než uklízím*).

Je možné ovlivnění rumunskou vazbou *nu – decât* (podobná fr. *ne – que*), *nu are decât doi frați* (má jen dva sourozence = nemá než dva sourozence) (Valentová, osobní konzultace).

6.2.3.3 Zato

Utěšený (1970: nestránkováno; 1964a: 31) uvádí, že je časté i důsledkové užití spojky *zato* (s významem *proto, kvůli*) („*spal sem v boudě, zato mám i roumu* („revma“) *v nóhach*“), které považuje za kalk.

korpusový dotaz:

([word="zato"] | [word="za"] [word="to"])⁴⁹

Důsledkové *zato* se v bigerské češtině používá hojně (34/57), např.: *zato si taková tlustá* (F53); *ale nevidím žádnýho, zato sem tu šla ven* (F69); *a za to se říkalo do kouta nosit* (F75); *z těch koncentrátů sou je tam ty prasata živeny, zato nejsou dobrý* (F68).

6.2.3.4 Aji

O spojce *aji* (s významem *a taky*) se zmiňuje Skulina (1978: 160): „*každej chce ject aji se dostane do kursu* („autobus“); *bil sem talmačem v Česku aji sem tam fšecko zařídil*“.

korpusový dotaz:

([word="aj"] | [word="a"] [word="i"])⁵⁰

A i v korpusu BANÁT nalezeno bylo (30), jako např.: *ten tak tady. a i vloni* (F34); *tak voni aj ti povídají* (F76); *a i sem to zapekla* (F68).⁵¹

6.2.3.5 Jakmile, aby

Utěšený (1962: 205; 1964a: 31) uvádí použití spojek *jakmile* místo *když* („*jakmile tam strčil Kuba hlavu, bilo zle*“) a *aby* místo *kdyby* („*abiste tak přišli v le'e, to biste vid'eli*“), které považuje za možné kalky z rumunštiny. V prvním příkladě by v rumunštině byla použita spojka *când* (*jakmile*), v druhém *dacă* (*dacă ați veni vara, ați vedea...*). Spojka *dacă* se však do češtiny překládá jako *když* (Valentová, osobní konzultace).

---

⁴⁹ Vyhledá v jednom dotaze tvar složený (*zato*) i tvar rozložený (*za to*).

⁵⁰ Obě možné varianty zápisu jako *a i* anebo *aj* (jiným způsobem zapsána nebyla).

⁵¹ Rozdílný způsob zápisu (*aj, a i*) zapříčinila patrně rozdílná výslovnost, v některých případech obě spojky splynuly v jednu, v jiných byly výrazněji odděleny.

Spojka *jakmile* se v bígerském korpusu nevyskytuje ani jednou, pokud tedy k takovému užití dochází, tak pouze zřídka, anebo se jedná o lokální variantu, která se v Bígru neprojevuje. Spojku *aby* v korpusu sice najdeme, ale k použití místo s *kdyby* ve stu náhodných vzorcích (0/100/374) nedošlo.

6.2.4 Zesílený zápor

Studie Haiderové (2007: 90), Utěšeného (1962: 205; 1964a: 30) a Vikové (1994: 32) upozorňují na zajímavé vyjadřování zesíleného záporu pomocí totalizátorů *nikoliv*, *nikerak* a *nic*. Potvrzuje ho i současná studie Frnochové (2012: 73), která na pořízených nahrávkách dokládá *nikerakš*, elicitací se jí však výskyt jevu prokázat nepodařilo.

Výskyty dokládají následujícími výrazy: „*a nikolif to nemůžeme sříhnout!; a nikolif mi to neprocházel; pá:m: ňikolif né!; diš jedna ňikerak nebila slišet*“ (Utěšený 1962: 205), „*vono nepřišlo ňikerak*“ (Utěšený 1964a: 30), „*to se nezvorá ňikerak; to nebil jeho kříš ňikerak; nechci tu rybu ňikerak; tomu já nechci vjěřit ňikerak; já se za to nehněvám ňic; von nepracuje ňic; sem mu povídala v ned'eli, že ho aňi nemám ňic ráda; ten, co tadi bil tenkrát, ten to nepoznal ňic tam.*“ (Viková 1994: 32) a „*voňi je nechťej ňikeraš; já bez vás ňikeraš už spátki nepudu; vona se s ní ňikeraš nevirovná; to nemohli ňikerak se mi podívat mňe do vočích*“ (Haiderová 2007: 90).

Mezi totální kvantifikátory sloužící k vyjádření zesíleného záporu (ve smyslu *vůbec*) se v korpusu BANÁT vyskytují pouze *nic* (302) a *nikerak* (16), *nikoliv* nalezeno nebylo. Uvádím zde několik příkladů: *já nechci za to peníze nic* (F52); *nekouříte? ani nekafujete nic?* (F75); *já už sem nechodila nikerak* (F76); *tak sem neuměl rumunsky nikerak* (M59); *já si to nepamatuji nikerak* (M59); *to já nikerak ne* (F45).

Výrazů, které vyjadřují zesílený zápor a začínající na *nik-*,⁵² se vyskytuje v bígerské češtině více: *nikam*, *nikde(ž)*, *nikdá(ž)*, *nikdy(ž)*, *nikdo*, *nikoho*, *nikomu*, *nikterak*, *nikdeže*, *nikerý*, *nikaraž*. Varianty *nikdež*, *nikdáž*, *nikdyž*, *nikterak*, *nikdeže*, *nikerý* a *nikaraž* se v ORALu nevyskytují (stejně jako *nikerak*).

Utěšený (1964a: 30) považuje zesílený zápor za jev ovlivněný rumunštinou.

---

⁵² Zobrazíme si frekvenční distribuci k dotazu: [word="nik.*"], tj. všechna slova začínající na *nik-*.

6.2.5 Slovosled

Zkoumání slovosledu není při použití vyhledávání v korpusu zcela ideální, protože při vyhledávání pomocí přesných dotazů se dají podchytit pouze některé základní tendence a pravidla, ale jakákoliv nesystémová změna (byť by byla při ručním procházení rozpoznána), která se nedala zařadit do dotazu, se promítne do výsledků. V korpusu není zachycen ani důraz ve větě, který může jednotlivá postavení slov ovlivňovat (společně s váháním, přerušováním a nastavováním výpovědi apod.). Snažila jsem se podobné chyby omezit zjednodušením vyhledávání, přesto jsem si ale vědoma, že k nějakým dojit mohlo. Při podrobnějším zkoumání slovosledu by bylo třeba jednotlivé výskyty projít ručně a utřídit je.

6.2.5.1 Shodný přívlastek za jménem

Frnochová (2012: 79), Haiderová (2007: 90), Salzmann (1984: 104), Skulina (1978: 160), Utěšený (1964a: 30) a Viková (1994: 34) poukazují na to, že shodný přívlastek se v bígerské češtině často posouvá za podstatné jméno, a to jak v případě přívlastku vyjádřeného (1) adjektivem, tak i v případě vyjádření (2) zájmenem či (3) číslovkou. Oba tento jev považují za vliv rumunštiny, která staví přívlastek až za řídicí substantivum.

Některé uváděné příklady: (1) „*našel jednu kouli velikou zlata*“ (Frnochová 2012: 79), „*přijde kněs německej*“ (Skulina 1978: 160), „*fčéra sme tadi mňeli naše škvrňe malinkí; mňela nemoc teškou; to je pravda čistá; dostal sem bití dobrí; je to do vrchu a je tam zem klouzavá; Salaba vitách takovího klepetáče velkího; takoví chati dřevjení; uš je tadi d'etích síla rumunckích*“ (Viková 1994: 34) a „*bratr nevlastní; bratrem mlačim; pole noví; mámi druhí; doktoři speciální; ku' stará*“ (Salzmann 1984: 104); (2) „*tak se táta muj sebral; íčko má místo moje v huziňe; ti potomcí jeho; a bil prej to nákej přátel náš*“ (Viková 1994: 34), „*von má jednu mámu starou*“ (Utěšený 1964a: 30), „*žena jeho; táta muj; pole fšeckí; (z) válkama jejich; táta umřel muj; táta se narod'il tadi muj; táta d'elal na poli muj; učitel nás učil tadi náš*“ (Salzmann 1984: 104) a „*tadi je sin náš; Jozef náš mňe nadává; kluk náš má póle; pak jí prodal Lojza náš; jak je dlouhá republika česká; a i nákou fotku krásnou si chce ud'elat*“ (Haiderová 2007: 90); (3) „*Veruna pustila mňe kasetu jednu*“ (Viková 1994: 34).

korpusové dotazy:

[tag="N.*"] [tag="A.*"]⁵³

---

⁵³ Dotazu odpovídá podstatné jméno, za kterým bezprostředně následuje adjektivum, přívlastňovací zájmeno a v posledním dotazu číslovka (které ale nesmí předcházet jiná číslovka, vylučují jen ty, které jsou otagovány

[tag="N.*"] [tag="PS.*"]

[tag="PS.*"] [tag="A.*"]{0,2}[tag="N.*"]

[tag="N.*"&lemma!="(sto|tisíc|půl|milo(on|arda)|čtvrť)"] [tag="C.*"]

Pro zjednodušení byla hledána pouze těsná spojení, výrazy jako *hodný malý pes* budou vyhodnoceny jako *malý pes*, nikoliv jako *hodný malý pes*. Tedy pouze jako jedno spojení podstatného jména s přívlastkem shodným. Také, kvůli nemožnosti takového dotazu, byl zanedbán rozdíl mezi zdůrazněným přívlastkem (*to je pes hodný*) a nezdůrazněným (*to je hodný pes*). Trávníček (1951: 966) při charakteristice umístění přívlastku shodného dále uvádí: „Předložkový přívlastek, tvořící s předložkou přízvukovou jednotku nejméně čtyřslabičnou, klade se častěji za své substantivum než před ně.“ V obou případech se jedná o jevy, které se projevují významně v mluveném projevu (Trávníček 1966: 996).

Ve spojení s přívlastňovacím zájmenem může být mezi zájmenem a jménem adjektivum. V banátském pořadí pravidla nikoli, protože spojení za jménem nenesé více než jednu pozici – adjektivum / přívlastňovací zájmeno / číslovka.⁵⁴

Jev je v bígerské češtině přítomen (257), některé příklady: *měla kříž červenej* (F72); *tři vejce celý* (F52); *ten maloval kostel celej* (F76); *pověsili na věšák železnej* (F76); *to byla bolest hrozná* (F75).

	adjektivum za jménem	před jménem	celkem	výskyt jevu
BANÁT	257	688	945	27,2 %
ORAL	4 706	23 836	28 542	16,49 %

Spočítáním intervalu spolehlivosti pro uvedené hodnoty jsem zjistila, že s 95% pravděpodobností je rozdíl obou poměrů mezi 7,88–13,72 %. Z výpočtů plyne, že umístění adjektiva za jméno je příznakový rys bígerské (a patrně i celobanátské) češtiny s přibližným výskytem v necelé třetině případů. Vzhledem k češtině na našem území se jedná o výskyt zvýšený o 7,88–13,72 %.

K odsunutí přívlastňovacího zájmena dochází také (47): *až přijde ta vňučka naše* (F52). Opačné pořadí ale přesto převažuje (360).

špatně, tj. *sto, tisíc, půl, milion, miliarda, čtvrt*). V opačném pořadí platí stejná pravidla, pouze u spojení zájmena a jména se mohou nacházet mezi nimi až dvě adjektiva.

⁵⁴ Takové případy byly hledány dotazem: [tag="N.*"] [tag="(A|PS|C).*"] [tag="(A|PS|C).*"] (tj. podstatné jméno, za kterým jsou dvě slova, která mohou být (v libovolné kombinaci) adjektivem, přívlastňovacím zájmenem nebo číslovkou). Nalezen byl jen jediný výraz (1/16), který by odpovídal tomuto postavení: *mušel nést kříž dřevěnej těžkej až na tu Golgotu* (F75).

	přivlastňovací zájmeno za jménem	před jménem	celkem	výskyt jevu
BANÁT	47	362	409	11,49 %
ORAL	266	2 421	2 687	9,9 %

Spočítáním intervalu spolehlivosti pro uvedené hodnoty zjistím, že s 95% pravděpodobností je rozdíl obou poměrů mezi -1,5–5,34 %. Z toho vyplývá, že umístění přivlastňovacího zájmena za podstatné jméno je sice v banátské češtině frekventovanější (max. o 5,32 %), ale podle intervalu spolehlivosti se nemusí ani lišit od užívání u nás (může být i méně frekventované, až o 1,5 %). Kvůli tomu bych ho nenazývala zcela příznakovým.

Stejně tomu je i u číslovek, převažuje opět číslovka před jménem (804), za jménem (96) se vyskytují převážně tvary slova *jeden* (31/96). Např.: *mají to maso jedno* (F52); *já ti udělám kafe jedno* (F76); *to je moje sestřenice první* (F75); *koupila si včera prasátka dvě* (F76).

	číslovka za jménem	před jménem	celkem	výskyt jevu
BANÁT	96	804	900	10,67 %
ORAL	1 107	8 437	9 544	11,6 %

Spočítáním intervalu spolehlivosti pro uvedené hodnoty, zjistím, že s 95% pravděpodobností je rozdíl obou poměrů mezi -1,4–2,95 %. Z výpočtu vyplývá, že použití číslovek za jménem je v obou případech rozděleno téměř stejnou měrou (v bígerské češtině může být o 2,95 % častější, ale zároveň může být výskyt o 1,4 % menší než v češtině na našem území).

6.2.5.2 Předsouvání zvrátneho *se, si* a zájmeného předmětu

Haiderová (2007: 90), Skulina (1978: 160) a Viková (1994: 34) zachytili i předsouvání zvrátneho *se, si*: „*si* *mislím*; *si* *nepamatuju nic*; *si* *vařím čáje*“ (Skulina 1978: 160) a „*takoví prase na Bígru nejňi, se* *nemohlo vlezd do vozu*; *se* *rozedňívá*; *múžež dostad dobrou známku a se* *pochlubit tatínkovi*; *si* *to propíchal?*; *se* *jim to tadi líbilo*; *múžou krávi i se* *popást*; *ňákej vod ministerstva se* *menuval Žaludek*; *se* *to fšechno zdražilo*“). A zájmeného předmětu před sloveso v případě, že není pod přízvukem: „*já jí vemu a jí podojim*; *pak vídou ven a jim dají každej*“ (Haiderová 2007: 90) a „*helejte, lid'i, vás prosím, vemte si je*; *vám dám sebou do Čech fazule, chcete?*; *nám si tadi pomáhala vařit a žádnou vejslulhu si nedostala*; *víte, jí bolí modz záda, vona má revmatis*“ (Viková 1994: 34–35). Viková se na základě studia

gramatik domnívá, že se jedná patrně o vliv rumunštiny, protože i v ní stojí tyto tvary před slovesem.

Doloženy jsou ale ve studiích Haiderové (2007: 90) a Salzmann (1984: 105) i zcela opačné tendence, kdy jsou tato nepřízvučná slova postavena až na konec: „*já sem nejvječí spjevák ze vsi bil, kerej nebude poslouchat ho; že bi koupil eště iní auto si*“ (Haiderová 2007: 90), „*vostali po ní mu; diš prošlo šest let mu*“ (Salzmann 1984: 105). O vliv rumunštiny se ale nejedná, protože rumunština tyto slovosledné tendence nevykazuje (Valentová, osobní konzultace). Vzhledem ke komplikovaným pravidlům jsem toto pořadí v korpusu nevyhledávala.

korpusové dotazy:

```
[tag="Z.*"&word!="..."][tag="P7.*"] [tag!="Z.*"]{0,3} [tag="V.*"]55
[tag="Z.*"&word!="..."][tag="V.*"] [tag!="Z.*"]{0,3} [tag="P7.*"]
```

```
[tag="Z.*"&word!="..."] [tag="PP..[^15].*"&word!="mně|tobě|jemu|tebe|jeho"] [tag!="Z.*"]{0,3} [tag="V.*"]56
[tag="Z.*"&word!="..."] [tag="V.*"] [tag!="Z.*"]{0,3}[tag="PP..[^15].*"&word!="mně|tobě|jemu|tebe|jeho "]
```

Při hledání předsunutého *se, si* jsem omezila dotaz pouze na postavení bezprostředně po interpunkci (tj. na začátku věty), v jiných případech by předsunutí bylo správné (*tak se uvidí*).

Příklady předsunutého zájmena *se, si* z korpusu BANÁT: *to ičko sem jednu mušela zabít, si zlámala nohu* (F75); *víš, si zazvoníme, kdy chceme* (F76); *vidíš, si tady byla* (F72).

	předsunuté <i>se, si</i>	standardní pořadí	celkem	výskyt jevu
BANÁT	101	405	506	19,96 %
ORAL	1 291	3 107	4 398	29,38 %

Na základě naměřených hodnot a pro ně vypočítanému intervalu spolehlivosti je s 95% pravděpodobností rozdíl obou poměrů mezi 5,36–13,01 %. Výsledek je zajímavý vzhledem k předchozím studiím, které zdůrazňovaly, jak je postavení *se* a *si* charakteristické pro banátskou češtinu. Díky intervalu spolehlivosti vychází, že v češtině na našem území je frekventovanější o 5,36–13,01 %.

⁵⁵ Tento dotaz v prvním případě vyhledá zvrátané *se, si* na začátku věty, mezi ním a slovesem mohou být tři libovolná slova. V druhé variantě je opačné pořadí pro sloveso a *se, si*.

⁵⁶ Stejný příkaz jako výše, pouze je vyhledáváno předsunutí krátkých tvarů zájmen.

Příklady předsunutého zájmena z korpusu BANÁT: *jí pošlu po tobě* (F75); *ji povídal* (F76); *jim to vyhodí* (F56).

	předsunuté zájmeno	standardní pořadí	celkem	výskyt jevu
BANÁT	55	183	238	23,11 %
ORAL	272	879	1 151	23,63 %

Na základě naměřených hodnot a pro ně vypočítanému intervalu spolehlivosti je s 95% pravděpodobností rozdíl obou poměrů mezi -5,92–6,23 %. Z výpočtů plyne, že je jev v obou mluvených češtinách zastoupen zhruba stejnou měrou.

6.2.5.3 Příslopečné určení (vyjádřené příslovcem) na konci věty

Viková (1994: 35) pozoruje, že „[v]livem rumunštiny se na konec věty posouvají všechny typy příslopečných určení (*rací lezli eště; ti si vemeš flintu zas; to je špatní dost; já sem tadi virost klukuch moc; neš tadi na Bígru, tag bisem ch'ela bejt i v Nadlaku třebas*), nejčastěji ale příslopečné určení času (*táta muj uvařil potom; tak sme živili napřet; já potom nemoch aňi spát v noci; vono bilo fšelicos napřet; táta povídá večer jednouch*), místa (*tam to bilo taki žebráckí f Čechách; i s traktorem sem jezďil tadi; to bilo Maďarcko tadi; von lítal po schodách tam*) a způsobu (*von je rozřezal pjekňe*)“.

korpusové dotazy:

[tag="Db.*"] [tag="Z.*"&word!="..."]

[tag="Db.*"] [word="..."]?[tag!="Z.*"]⁵⁷

Kvůli tomu, že v korpusu nejsou značeny jiné než morfologické kategorie (a lemma), se nedají nalézt všechna slova, která plní úlohu příslopečného určení. Proto jsem dotaz zjednodušila a vyhledávám pouze příslovce, protože, na rozdíl od substantiva (které je užíváno nejčastěji),⁵⁸ vyjadřuje primárně příslopečné určení.

V korpusu BANÁT se vyskytuje mnoho příkladů, pro ilustraci uvádím některé z nich: *ste tady byla někdy* (F79); *vy ste tam nebyli nikdá* (F52); *někam po špitále zase* (F45).

⁵⁷ Adverbium na konci věty (respektive před čárkou, otazníkem či tečkou) nebo na jiné pozici ve větě.

⁵⁸ „Ponecháme-li stranou zájmenné vyjádření, pak nejčastěji je příslopečné určení v textech vyjádřeno substantivem (68 %), méně často adverbium (23 %) a ještě méně často větou vedlejší (9 %)“ (Uhlířová 1975: nestránkováno).

	na konci	jinde	celkem	výskyt jevu
BANÁT	2 568	16 009	18 577	13,82 %
ORAL	38 139	225 343	263 662	14,47 %

Na základě naměřených hodnot a pro ně vypočítanému intervalu spolehlivosti je s 95% pravděpodobností rozdíl obou poměrů mezi 0,12–1,15 %. Výsledky se dají shrnout tak, že v Bígru je sice postavení příslovce na konci věty přítomno, ale téměř stejným způsobem jako v Čechách, kde je dokonce o 0,12–0,15 % častější.

6.2.5.4 Postavení pomocného slovesa *být* v minulém čase

Ve slovosledu je velmi patrné předsouvání pomocného slovesa *být* v minulém čase (Ciplea 1971: 219; Haiderová 2007: 90; Salzmann 1984: 105; Skulina 1978: 160; Utěšený 1964a: 30; Viková 1994: 31). Viková píše, že jev je zachycen například na Doudlebsku, ale také že je možný i vliv rumunštiny, kde funguje stejný syntaktický model („při užití složeného minulého času stojí tvar pomocného slovesa *a avea* (*být*) před významovým slovesem“, Viková 1994: 31), což potvrzuje ve své studii i Ciplea.

Dokladů uvádějí mnoho, např.: „*já sem zkusil; moc i sem vid'el moc; sem zapomněla nadobro; a ste bili tadi?; sme mňěli zlost*“ (Ciplea 1971: 219), „*mi sme šli domu a sme je potkali akorát za chalupou*“ (Haiderová 2007: 90), „*se nestarali tak tenkrát vo d'eti; sme se skovali; sme přišli; sem to ud'elal*“ (Salzmann 1984: 105), „*sem volal na bratra*“ (Skulina 1978: 160) „*že sem nešel já tam; tam sem se narod'il já; a ste bili tadi?; sem zapomněla nadobro; já sem taki skusil moc; sem vid'el moc*“ (Utěšený 1964a: 30), „*sem vipila vosum kafuch; sme nechali krávi stát a fuga do lísek; a sem zašel tam, jak chodíme pro ten eksplozíf; sme se tam modlili; sem dávala sejra do pitlíku; sme na novej rok višli pješki*“ (Viková 1994: 31).

korpusové dotazy:

```
[tag="Z.*"&word!="..."][lemma="být"&tag=".B.*"] [tag!="[ZJ].*"]{0,3} [tag="Vp.*"]59
[tag="Z.*"&word!="..."] [tag="Vp.*"] [tag!="[ZJ].*"]{0,3} [lemma="být"&tag=".B.*"]
```

V korpusu BANÁT byly nalezeny např. tyto příklady (67): *sme měli tady člověka* (F75); *sme říkali hned* (F56); *zme tolika dělali na póli* (F76).

⁵⁹ Podobně jako u předsunutých zájmen je vyhledáváno pomocné sloveso *být*.

	<i>sem psal</i>	<i>psal sem</i>	celkem	výskyt jevu
BANÁT	67	103	170	39,41 %
ORAL	429	468	877	48,92 %

Na základě naměřených hodnot a pro ně vypočítanému intervalu spolehlivosti je s 95% pravděpodobností rozdíl obou poměrů mezi 1,02–17,55 % (důvodem velké odchylky je relativně malý počet obou vzorků). Každopádně hypotéza, že by předsouvání pomocného slovesa bylo typickým znakem banátské češtiny, je vyvrácena, protože v češtině na našem území může být (vzhledem k výpočtu intervalu spolehlivosti) častější o 1,02–17,55 %.

6.2.5.5 Vyjádření podmětu zájmenem

Utěšený (1962: 205) uvádí ve své studii i příklad, kdy dochází ke změně pořádku slov ve větě, ale zároveň k vyjádření podmětu zájmenem: „*tenkrát sem bil já tlustej jako blanka; tak sem vám ho sem já mislim dala; nebudeme ho zabíjet mí; ešte ten živil; diš sem já tam bil v lesích*“.

korpusové dotazy:

[tag="Z.*"] [tag!="Z.*"]{0,7} [tag="PP..1.*"][tag!="Z.*"]{0,7}[tag="V.*"] [tag!="Z.*"]{0,7} [tag="Z.*"]⁶⁰

[tag="Z.*"][tag!="Z.*"& tag!="PP..1.*"]{0,7}[tag="V.*"] [tag!="Z.*"]{0,7} [tag="Z.*"]

Jev dokládají např. tyto výskyty: *já sem poudala* (F79); *voní nám to neřeknou* (F52); *von je von zůstává v Rešicích* (F76).

	vyjádřený	nevyjádřený	celkem	výskyt jevu
BANÁT	3 588	16 400	19 988	17,95 %
ORAL	36 819	192 921	229 740	16,03 %

Na základě naměřených hodnot a pro ně vypočítanému intervalu spolehlivosti je s 95% pravděpodobností rozdíl obou poměrů mezi 1,37–2,49 %. Z výsledků vyplývá, že jev je v Bígru sice užívanější než v češtině, ale pouze o 1,37–2,49 %.

⁶⁰ Hledám zájmeno v prvním pádě mezi dvěma interpunkcemi, ve větě musí být sloveso. Druhý příklad je ten samý, pouze se v něm nesmí vyskytovat zájmeno.

6.2.6 Elipsy slovesa

Utěšený (1962: 205) upozorňuje na případy vypouštění slovesa *být* v ukazovacích konstrukcích typu: „*tam pítí; tam báli; tam tance*“.

korpusový dotaz:

```
[tag="Z.*"][tag!="[VZ].*"]{0,3}[word="tam"][tag!="[VZ].*"]{0,5}[tag="[NP].*"][tag!="[VZ].*"]{0,3}[tag="Z.*"]61
```

Při procházení výsledků (75) korpusového dotazu k elipsám slovesa ve spojení s příslovcem *tam* jsem žádnou elipsu slovesa nenašla. V některých případech se jednalo o věty se slovesem, které nebylo otágované jako sloveso, anebo se jednalo o přerušení plynulosti promluvy, případně o vsuvku (ukazovací konstrukce), která blíže specifikovala lokaci objektu: *tam von, tam von, eee, pracuje* (M59); *tam máme kněze, tam na Eibentále* (F52).

6.2.7 Kalky (z rumunštiny)

6.2.7.1 Neurčitý člen

Ciplea (1971: 219), Utěšený (1964a: 30) a Viková (1994: 34) zmiňují jeden z nejviditelnějších syntaktických kalků, ke kterému v banátské češtině dochází, a to užívání neurčitého členu *jeden, jedna, jedno*. Ciplea (1971: 219) ho zaznamenal nejen v Eibentálu, kde mohlo dojít k ovlivnění němčinou, ale i v Bígru a Rovensku, takže ho považuje za jev ovlivněný rumunštinou (z rum. *un, una*).

Uvádí následující příklady: „*jedna jemeje de serviš* (‘uklízečka’); *jeden teren na fotbal; tam je jeden velkej most; je tam jedna prutka zatočina*“ (Ciplea 1971: 219), „*jedna galerileje hnaná pod našima horama; tam je jeden teren za fodbal, je tam jedna prutká zátočina; tam je jeden velikej most; bila jedna povodeň; von má jednu mámu starou; že bi mňěli udělat jednoho hrobaře; to je jedna správná vjec*“ (Utěšený 1964a: 30) a „*flinta, to bila jedna zbraň; tam je jedno pole Záskop; nákích sto metru vot tí pješinki, u jednoho silního velikího buku; tám bila jedna velká hruška; Veruna pustila mňe kasetu jednu*“ (Viková 1994: 34).

---

⁶¹ Jedná se o frázi, která je ohraničena interpunkčními znaménky a obsahuje příslovce *tam* a libovolné podstatné či přídavné jméno. Mezi nimi mohou být libovolná slova, ale žádné sloveso či interpunkční znaménko.

korpusový dotaz:

([lemma="jeden"] [tag="A.*"]{0,3} [tag="N.*"]| [tag="N.*"] [tag="A.*"]{0,3} [lemma="jeden"])⁶²
[lemma!="jeden"] [tag="A.*"]{0,3} [tag="N.*"] [tag="A.*"]{0,3} [lemma!="jeden"]

Při vyhledávání nejsou podchyceny případy, ve kterých by bylo užití slova *jeden* odůvodněné (např. při vyjádření počtu, známosti apod.). Vzhledem k velkému množství výskytů (respektive nevýskytů) jevu je vhodnější použít kvantifikaci, v případě, že bych chtěla zachytit výše zmíněné, bylo by třeba projít výskyty i nevýskyty ručně.

Právě zde se dal předpokládat výrazný vliv rumunštiny (popisuje ho několik studií). V některých nalezených příkladech je nadbytečnost slova *jeden* vzhledem k mluvené češtině na našem území poměrně zřejmá: *tam byla taková jedna kovárna, jak se koval dobytek* (F72); *sou takle jedny dvířka tady přes cestu na jednu zahradu* (F52). V jiných příkladech už je to spíše otázka interpretace: *ale vona ho tam nechala jedný tetě* (F76); *chodil za jednou holkou tady* (F76). Spíše se jedná o hovorový znak neurčitosti, který se projevuje i v obecné mluvené češtině.

V ORALu se dají najít podobné příklady: *ted'ka měl v létě jednu výstavu* (F22, svč); *mně už to jedna holka ud'ála* (F22, svč).

	výskyt	nevýskyt	celkem	výskyt jevu
BANÁT	212	14 002	14 214	1,49 %
ORAL	1 745	223 955	225 700	0,77 %

Na základě naměřených hodnot a pro ně vypočítanému intervalu spolehlivosti je s 95% pravděpodobností rozdíl obou poměrů mezi 0,52–0,94%. Z výsledků plyne, že jev je užívanější než v češtině, ale pouze nepatrně (jen o 0,52–0,94 %). Pro bližší charakteristiku by bylo třeba výsledky projít ručně.

6.2.7.2 Neužívání zájmena *svůj*

Rumunský vliv se dle Ciplei (1979: 218), Frnochové (2012: 78), Utěšeného (1964a: 30) a Vikové (1994: 35) jasně projevuje při užívání přivlastňovacích zájmen místo zvrtného *svůj*. Uvádím pouze variantu příkladů, kterou Ciplea (1971: 218) doprovodil i rumunským překladem: „*celej muj život sem d'elal* podle rum. *toată viața mea am lucrat; Horňici mňeli*

---

⁶² Najde všechna lemmata slova *jeden* (tj. *jeden, jedna, jedno* ve všech pádech) ve spojení s podstatným jménem. V druhém případě se jedná o spojení podstatného jména, v jehož těsné blízkosti může být adjektivum, ale nevyskytuje se u něj lemma *jeden*.

prapor kerí: bil v kostele a mňeli jejich píseň; Poslal jeho sekretáře, rum. a trimis pe secretarul lui (2. pád sg.); Von tadi bil celej jeho vjek (viața lui)“.

korpusové dotazy:

[lemma="můj|jeho"]

[lemma="svůj"]⁶³

V bígerském korpusu je neužití zvrtného *svůj* doloženo (50±11/518),⁶⁴ a to dokonce ve více případech, než výskyt tvarů *svůj* (19). Zde se tedy vliv rumunštiny prokázal v poměrně velké míře. Pro ilustraci uvádím několik příkladů: *Rumuni maj tu jejich víru* (F52); *Miada prý chodí s její mámou, někam po špitále zase* (F45); *tak ho má, jako po jejích rodičích* (F76); *kdyby sem měla ty moje děti tady* (F79); *já sem šla tady vodtad' vod mojí vňučky* (F76).

Zde by zajisté bylo zajímavé srovnání s mluvenou češtinou, v korpusu ale nejsou označena chybná užití, takže by bylo nutno projít výsledky ručně.

6.2.7.3 Participium

V rumunštině, stejně jako v dalších románských jazycích, existuje participium, které v současnosti vyjadřuje stav, odkazuje ale k minulému ději, jehož je stav výsledkem (*bylo uděláno*). Podobnou konstrukci přejímají i krajané v Bígru, ale pouze ve spojení s přičestím *vodejítý* anebo *přijítý*, respektive žádnou jinou jsem ve svém materiálu nezachytila. V jiných studiích jsem informaci o tomto užití adjektivizovaného pasiva nenalezla.

V bígerském korpusu se vyskytují např. následující příklady: *tady sou přijítý lidi, eee, přijdou z Čech* (F52); *a já sem potom vodešla a von eště nebyl přijitej zpátky* (F52); *sou doma tady přijítý, ale nejdou do toho kostela* (F75); *děti sou vodejítí, vodejity* (F53); *já sem tady nebyla, já sem byla vodjítá* (F76).

6.2.8 Jiné odchylky

Předem nedefinované odchylky od slovosledu jsou pro korpusovou lingvistiku neřešitelný problém, protože neexistuje způsob, jak vznést předem hypotézu, kterou následný výzkum potvrdí, anebo vyvrátí. Proto se této části budu věnovat pouze doplňkově a místo

---

⁶³ Lemmata *můj* a *jeho* (tj. i tvary *náš*, *jejich*). Ve druhém dotazu všechny tvary *svůj*.

⁶⁴ Studentův test, počítáno bylo s pěti náhodnými vzorky o padesáti výskytech, naměřeny byly hodnoty 5, 4, 6, 5 a 4.

vyhledávání v korpusu budou použity poznámky, které jsem pořídila při přepisování nahrávek.

6.2.8.1 Deflektivizace konstrukcí

Salzmann (1984: 105) a Skulina (1979: 230) zachytili ojedinělé případy analytické větné konstrukce: „*jít do mlíkárna*“ (Skulina 1979: 230) a „*až do dvacet vosum rokúch*“ (Salzmann 1984: 105).

Rumunština funguje na základě analytických konstrukcí, pád je vázán na předložku. V prvním uvedeném příkladě je tedy nositelem informace spojení *jít do, mlíkárna* v analytické větné konstrukci přejímá funkci *do*, bez ohledu na to, že je užit základní pád, tj. nominativ. V druhém příkladu je konstrukce poněkud složitější, ale přesto si myslím, že je ji možné ji zařadit do této kategorie zařadit. Spojení *až do dvacet vosum rokúch* se skládá ze (správné) genitivní vazby *do rokúch*, ale přesný věk již vyskoňován správně není (*dvaceti vosmi*), správný pád mu dává předložka se jménem.

Během přepisování jsem zaznamenala pouze jednu konstrukci tohoto typu: *jako mluvil s nima telefon* (F52).

6.2.8.2 Infinitivní konstrukce místo jiných vazeb

Salzmann (1984: 105) uvádí příklad užití infinitivu na místě, kde spisovná čeština užívá jiných vazeb: „*koupili sme si jist; jíst sme si ud'elali; utrařit peňíze za pit*“. Jev popisuje i Bělič (1972: 205–206), ale pouze u jednočlenných konstrukcí s významem nutnosti nebo povinnosti, které jsou doloženy v okrajových oblastech severních a jihovýchodních Čech (*diš je něco dávat, tak to neňi nič jeho*).

Během vytváření korpusu byly zaznamenány tyto příklady užití infinitivní konstrukce místo jiných vazeb: *já to mám ráda dělat* (F75); *tady mlíko nenajdete koupit* (F52); *máte tady spát?* (F79); *na Jendu mluvit neuteče, dyž má žrát. dyž dostane žrát tak hotovo* (F68).

6.2.8.3 Frazeologické kalky

Utěšený (1962: 209; 1964a: 31) zmiňuje mnoho frazeologických kalků, při kterých je slovesné vyjadřování rozloženo na vyjádření sponově–jmenné: „*udělat utok, dělat si práva,*

ud'elat řih, d'elat službu, dát voheň, dát meno (,řict')“ (Utěšený 1962: 209) a *„já sem držel pohlafki vot táti; neš se zhotovila vojna* (,skončila')“⁶⁵ (Utěšený 1964a: 31).

Ač tyto kalky slovesných vazeb Utěšený řadí k syntaxi (proto jsem je nakonec zařadila do své studie), jedná se dle mého názoru více o otázku lexika, a proto se jim nebudu podrobně věnovat. Při prepisování nahrávek jsem zachytila pouze vazbu *že neuměly dát dobrý den rumunsky* (F75), která je kalkem z rumunštiny: *a da bună ziua* (dát dobrý den) (Valentová, osobní konzultace).

Podobnou situaci popisuje Utěšený (1962: 205): v oblasti příslovečného určení dochází k mnohem větší nepravidelnosti, které uvádí k tomu takovéto příklady: *„vječího d'ílu; f polovic zimně; f čas válce; po nove roce; přet Kristem narozeňim.“* V případě spojení *f čas válce* se jedná o kalk rumunského *pe vremea războiului* (Valentová, osobní konzultace). Pokud se v ostatních případech jedná o kalk, tak patrně z jiných jazyků.

6.3 Shrnutí syntaktických jevů

V bígerské češtině se mi podařilo doložit následující syntaktické jevy: v oblasti archaických a dialektálních jevů bylo doloženo užití sponově neutrální formy (*to bylo mlíka*), důrazového infinitivu (*jíst nejedla*) v míře větší než na našem území, spojení předložky *v*, *ve* a časového údaje (*v šesti hodinách*) a složené spojky *ai* (*a i sem to zapekla*). Užívání záporového genitivu (*nemáme placu*) statisticky odpovídalo jeho četnosti užití v ORALu, ale v bígerském korpusu jsem nezachytila žádné ustálené spojení, která tvoří převážnou část výskytů v ORALu.

Přibližně stejnou četnost (pod hranicí 1 % ve srovnání s konkurenční vazbou) jako v mluvené češtině má užívání partitivního genitivu (*máme vajček*) a instrumentálu ve sponově–jmenném přísudku (*byl vojákem*). Predikativní instrumentál byl doložen pouze jednou (*vyšel učitelem*), v ORALu nehledán.

Nebyl doložen žádný výskyt těchto jevů: užití genitivu ve spojení s číslovkami jedna až čtyři a slučování ustrnulých tvarů přivlastňovacích adjektiv. Ostatní uváděné jevy nebyly v korpusu BANÁT hledány, ani nebyly zaznamenány během prepisování a zpracování nahrávek.

Z konstrukcí, které byly pravděpodobně ovlivněny rumunštinou, jsem v korpusu BANÁT doložila výskyt těchto jevů: v některých případech (přibližně v jedné třetině) užívání

---

⁶⁵ Uvedeny jsou pouze některé příklady, jiné, které Utěšený uvádí, jsou už záležitostí lexikologických kalků: *nedržím uš to tak* (,nepamatuji') apod.

nominativního tvaru místo vokativu (*Petr, kampa deš*), nadbytečné užívání předložky *s, se* s instrumentálem nástroje (*přetáhnu tě s tou hůlkou*), kalkové užívání předložek, jako je *na, do a po* (*byli na práci, přijde do myšlenky, být po cestě*), výskyt zdvojených předložek (ve spojení *na po koledě, do na zimy, vod na zimy, na ve městě, do pod autobus, v na zemi, vod vedle tý školy, ani na bedle sebe*). Frekventované je i užití totálních kvantifikátorů (*já už sem nechodila nikerak*). Doloženo užití spojky *makar* ve významu *i když* (*vám to vodnese, makar je to dobře udělaný*), užití spojky *proto* místo *zato* (*zato si taková tlustá*) a *než* ve významu *jen* (*vona jiný pečivo nechce, než toto*).

Potvrzena byla zvýšená četnost slova *jeden* ve spojení s podstatným jménem, což je patrně dáno vlivem rumunského neurčitého členu (*byla tam taková jedna kovárna*). Pod vlivem rumunštiny také dochází k nahrazování zvratného zájmena *svůj* osobním přivlastňovacím zájmenem (*kdyby sem měla ty moje děti tady*) a používání participia jako vyjádření stavu, doloženo bylo nicméně pouze u *přijitý/vodejitý* (*nebyl přijitej zpátky*). V několika případech bylo zaznamenáno užití infinitivní konstrukce místo jiné vazby (*já to mám ráda dělat*).

Pro bígorskou češtinu je dále charakteristické užívání shodného přívlastku v pozici za podstatným jménem v případě, že je vyjadřován adjektivem (*tři vejce celý*, téměř ve třetině případech). V ostatních případech odpovídalo jeho užití četnosti v mluveném korpusu ORAL.

Vyjádřený zájmenný podmět v bígorském korpusu doložen je (*já sem poudala*), jeho frekvence je nicméně téměř srovnatelná s četností v korpusu mluvené češtiny. Stejně je tomu u předsouvání zvratného *se, si* (*si zlámala nohu*), zájmenného předmětu (*ji povidal*) a pomocného tvaru slovesa *být* (*sme tady měli člověka*). V banátské češtině k němu sice dochází, ale četnost jevu je shodná s četností v mluvené češtině reprezentované korpusem ORAL. Podobná situace je i při umístování příslovečného určení na konec věty (*ste tady byla někdy*).

Výskyty dalších rysů, které byly jednotlivými autory studií zmiňovány, se nepodařilo prokázat anebo byly doloženy pouze jedním výskytem, ve kterém mohlo dojít k chybě mluvčího, a nejedná se tak o pravidelný jev.

7. ZÁVĚR

Tato práce si kladla za cíl shromáždit syntaktické odchylky v mluvené bígerské češtině oproti mluvené češtině na našem území. Uspořádáním poznatků z předchozích studií byly vytvořeny hypotézy, které byly následně ověřovány v korpusu BANÁT, který jsem vytvořila na základě přepsaných nahrávek pořízených v Bígru. Výsledky nalezené v bígerském korpusu jsem srovnala s výsledky stejných dotazů v korpusu mluvené češtiny ORAL (v případě, že takové srovnání bylo možné), který zastupoval mluvenou češtinu v Čechách a vytvářel tak referenční rámec pro zkoumané jevy.

Z výzkumu vyplývá, že se podařilo potvrdit zvýšený výskyt těchto jevů: sponově neutrální forma, důrazový infinitiv, užití nominativu místo vokativu, předložkový instrumentál nástroje, kalkové užití předložek *na, do, po*, zesílený zápor, shodný přívlastek vyjádřený adjektivem v pozici za jménem, neužívání zájmena *svůj*. Dále jsou přítomny spojky *makar, než, zato* ve významu používaném v rumunštině, spojka *ai*, neurčitý člen – *jeden*, participium a infinitivní konstrukce místo jiné vazby. Záporový genitiv je používán zřídka (nebyl však zaznamenán výskyt žádného frazeologického spojení, která jsou jedinou formou výskytu tohoto jevu v současné mluvené češtině).

Výskyt byl potvrzen také u následujících jevů, ale ve srovnání s češtinou na našem území se nejednalo o výraznou odchylku: partitivní genitiv, instrumentál ve sponě, vyjádření podmětu zájmenem, umístění přívlastňovacího zájmena či číslovky za podstatné jméno, předsouvání zájmeného předmětu a zvrátného *se, si*. Nižší frekvenci než v češtině naopak mělo předsouvání pomocného slovesa *být* a umístění příslovečného určení vyjadřovaného příslovcem na konci věty.

Zbylé jevy, které autoři zmiňovali, se potvrdit nepodařilo, což ale nutně nemusí znamenat, že v bígerské (potažmo v banátské) češtině neexistují. Je možné, že frekvence výskytu je řídká či vázaná na příliš úzký kontext, který se v relativně malém korpusu BANÁT neprojevil. Další výzkum těchto jevů by mohl být proveden např. cíleným elicitacním dotazníkem.

Možné důvody k podobné četnosti výskytů uvedených jevů jak v bígerské, tak v mluvené češtině na našem území jsou ovlivněny patrně dvěma hlavními faktory. Pod vlivem vlivem vzájemných jazykových kontaktů mohlo dojít k vyrovnání rozdílů mezi češtinou v Banátu a v Čechách. Zároveň je pravděpodobné, že autoři dřívějších výzkumů nebrali ohled na syntax mluveného jazyka a srovnávali banátskou češtinu se spisovným standardem (nebo

s územ, který jim byl znám jakožto rodilým mluvčím). Až dnes, kdy je k dispozici velký korpus mluveného jazyka, je možno k odlišnému chování syntaxe v mluveném projevu přistoupit komplexnějším způsobem.

Z výsledků vyplývá, že archaické jevy jsou na ústupu (stejně jako v češtině na našem území), zatímco rumunismy se projevují výrazněji a dá se předpokládat, že v následujících letech se bude jejich vliv pomalu zvyšovat.

8. POUŽITÉ ZDROJE

8.1 Korpus

korpus - BANÁT. Ústav Českého národního korpusu FF UK. [cit. 2012-01-15]. URL: <<http://www.korpus.cz>>. (veřejně nepřístupný a nereferenční)

Český národní korpus - ORAL. Ústav Českého národního korpusu FF UK. [cit. 2012-01-15]. URL: <<http://www.korpus.cz>>. (veřejně nepřístupný a nereferenční)

8.2 Citované zdroje

HÁNOVÁ, Anna: Ústní sdělení. Bígr, 17. 4. 2011.

MLEZIVA, Josef: Ústní sdělení. Bígr, 18. 4. 2011.

DRAXEL, František: Písemné sdělení, Demokratický svaz Slováků a Čechů v Rumunsku – Moldava Nuoă (předseda). 20. 1. 2012.

VALENTOVÁ, Libuše: Osobní konzultace. Katedra jihoslovanských a balkanistických studií FF UK, Praha, 18. 1. 2012.

(clovekvtsni.cz): *Rumunsko* [online]. Člověk v tísní. [cit. 2012-01-13]. URL: <www.clovekvtsni.cz>.

(dzs.cz): *Krajané: Země a místa působení učitelů u krajanů, školní rok 2011/2012, charakteristiky destinací* [online]. Dům zahraničních služeb. [cit. 2012-01-15]. URL: <www.dzs.cz>.

BALHAR, Jan a kol. (2005): *Český jazykový atlas 5*. Praha: Academia. ISBN 80-200-1339-3.

BĚLIČ, Jaromír. (1972): *Nástin české dialektologie*. Praha: SPN.

CIPLEA, Gheorghe (1971): Rumunské prvky v českých banátských nářečích v rumunském Banátě. In: *Slavia*, roč. 40. Praha: Euroslavica. s. 211–219.

DANEŠ, Ivan (1982): Příspěvek k otázce adaptace a asimilace Čechů v rumunském Banátu: na základě výzkumů z let 1979-1980. In: *Český lid*, roč. 69, č. 1. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky. s. 51–58.

DOBRIȚOIU-ALEXANDRU, Teodora (1965): Istoricul așezării Cehilor în Banatul de sud (Republica socialistă România). In: *Romanoslavica (Filologie)*, vol. 12. București: Editura Universității București. s. 139–144.

DOBRIȚOIU-ALEXANDRU, Teodora (1967): Banatismy v nářečích českých osad Svatá Helena, Gerník, Rovensko, Biger, Sumice a Clopodie. In: *Slavia*, roč. 36. Praha: Euroslavica. s. 374–382.

ERTL, Václav (1922): Je voják, či je vojákem? [online]. In: *Naše řeč*, roč. 6, č. 10. Praha [cit. 2012-01-15]. s. 289–313. URL: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz>>.

- FRNOCHOVÁ, Adéla (2012): *Jazyk české menšiny v obci Šumice v rumunském Banátě*. Praha. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav českého jazyka a teorie komunikace.
- GECSE, Alena – GECSE, Desderiu (2010): *Istoria și cultura cehilor din Banat* [on-line]. In: *Minoritățile în zonele de contact interetnic: Cehii și slovacii în România și Ungaria*, ed.: Zsolt, Jakub Albert Zsolt – Lehel, Peti. Cluj-Napoca: Kriterion [cit. 2011-07-14]. URL: <<http://ispmn.gov.ro>>. s. 45–60. ISBN 978-606-92512-2-5.
- GOMBÁR, Eduard (1999): *Moderní dějiny islámských zemí*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-599-X
- HAIDEROVÁ, Karolína (2007): *Jazyk české menšiny v rumunském Banátu: obce Gerník a Svatá Helena*. Olomouc. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra bohemistiky.
- HAIJČ, Jan (bez data): *Popis morfologických značek: poziční systém* [online]. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha [cit. 2012-01-18]. URL: <<http://korpus.cz/bonito/znacky.php>>
- HEROLDOVÁ, Iva (1986): *Vystěhovalectví z českých zemí: Balkán II.-Rumunsko, Bulharsko*. In: *Český lid*, roč. 73. Praha. s. 240–243.
- JECH, Jaromír a kol. (1992): *České vesnice v rumunském Banátě*. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV. ISBN 80-85010-36-4.
- KARAS, František (1937): *Československá větev, zapomenutá nebem i zemí I: Čechové v Rumunsku*, Praha.
- KLÍMA, Stanislav (1925): *Čechové a Slováci za hranicemi* [online]. Praha [cit. 2011-06-11]. URL: <www.svata-helena.eu>.
- LAMPRECHT, Arnošt (1976): *České nářeční texty*. Praha: SPN.
- PĚNČÍKOVÁ, Jana (2009): *Přísllovečné určení zřetele vyjádřené infinitivem: příspěvek na 26. studentském workshopu Žďárek* [online, rukověť a prezentace]. Hořovice [cit. 2012-01-16]. URL: <<http://ucjtk.ff.cuni.cz/zdarek>>.
- SALZMANN, Zdeněk (1983): *Two Contributions to the Study of Czechs and Slovaks Settled in Romania*. Amherst. Occasional Papers Series, No. 9. Program in Soviet and East European Studies, University of Massachusetts of Amherst.
- SALZMANN, Zdeněk (1984): *Some observations on the Czech spoken by the villagers of Ravensca in the southern Romanian Banat*. In: *Melbourne Slavonic Studies*, vol 18. Melbourne. s. 65–118.
- SALZMANN, Zdeněk (1993): *Přezdívky v Bigáru: příspěvek k antonymii česky mluvících vesnic v jihorumunském Banátu* [online]. In: *Naše řeč*, roč. 76, č.3. Praha [cit. 2011-11-03]. URL: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz>>.
- SALZMANN, Zdeněk (2004): *Bibliografie prací o rumunských Čechách a Slovácích*. In: *Češi v cizině*, sv.12. Praha: Etnologický ústav AV ČR. s. s. 144–176.
- SECKÁ, Milena (1995): *Češi v rumunském Banátu*. In: *Češi v cizině*, sv. 8. Praha: Etnologický ústav AV ČR. s. 92–115.
- SECKÁ, Milena (1996): *Češi v Rumunsku*. In: *Češi v cizině*, sv. 9. Praha: Etnologický ústav AV ČR. s. 96–105.
- SCHLÖGL, Jindřich (1925): *Dějiny českých osad v rumunském banátě*. Praha: Národní rada československá.

- SKULINA, Josef (1974): Zdvojené předložky do + na, na + pod, kolem + do, pod + za v českém nářečí na území rumunského Banátu [online]. In: *Naše řeč*, roč.57, č. 3. [cit. 2011-04-16]. URL: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz>>.
- SKULINA, Josef (1975): Banatismy v češtině na území Rumunska. In: *Sborník prací FF Brněnské univerzity*, roč. 23-24, 1974/75, Series linguistica (A). Brno. s.69–73.
- SKULINA, Josef (1978): Banátská čeština. In: *Sborník prací FF Brněnské univerzity*, roč. 26-27, 1977/78, Series linguistica (A). Brno. s. 157–163.
- SKULINA, Josef (1979): Zvláštnosti bilingvismu u rumunských Čechů. In: *Zborník FF Univerzity Komenského*, Philologica 30. Bratislava. s.227–232.
- TRÁVNÍČEK, František (1938): Záporový genitiv v češtině [online]. In: *Slovo a slovesnost*, roč. 4, č. 3. Praha [cit. 2012-01-15]. s. 129–138. URL: <<http://sas.ujc.cas.cz>>.
- TRÁVNÍČEK, František (1951): *Mluvnice spisovné češtiny: Část 2, Skladba*. Praha: Slovanské nakladatelství, 1951.
- TROST, Pavel (1948): Tabu vokativu. In: *Listy filologické*, roč. 72. Praha. s. 33–38.
- UHLÍŘOVÁ, Ludmila (1975): O frekvenci příslovečného určení v souvislém textu [online]. In: *Naše řeč*, roč. 58, č. 3. Praha [cit. 2011-04-22]. URL: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz>>.
- ULIČNÝ, Oldřich (2000): *Instrumentál v struktuře české věty*. Praha: Karolinum. ISBN: 80-7184-776-3.
- URBAN, R. (1930): *Čechoslováci v Rumunsku*. Bukurešť: Československý ústav zahraniční.
- UTĚŠENÝ, Slavomír (1962): O jazyce českých osad na jihu rumunského Banátu [online]. In: *Český lid*, roč. 49. Praha [cit. 2011-06-11]. s. 201–209. URL: <www.svata-helena.eu>.
- UTĚŠENÝ, Slavomír (1964a): *Z druhé výpravy za češtinou v rumunském Banátě*. In: *Český lid*, roč. 51. Praha. s. 27–32.
- UTĚŠENÝ, Slavomír (1964b): Vlastní jména osob a zvířat u Čechů na jihu rumunského Banátu [online]. In: *Naše řeč*, roč. 47, č. 4. Praha [cit. 2011-04-16]. URL: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz>>.
- UTĚŠENÝ, Slavomír (1970): O posrbšřování krušické češtiny v jugoslávském Banátě [online]. In: *Naše řeč*, roč. 53, č. 3. Praha [cit. 2011-04-16]. URL: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz>>.
- VAŠEK, Antonín (1975): K vývoji „izolovaného“ slovanského jazyka. In: *Slavia*, roč. 44. Praha: Euroslavica. s. 1–6.
- VIKOVÁ, Vilma (1994): *Bígorská čeština: nástin jazykové monografie české vesnice v Rumunsku*. Praha. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Katedra českého jazyka.
- WACLAWIČOVÁ, Martina (bez data): *Zásady přepisu pro korpus ORAL2008* [online]. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha [cit. 2012-01-18]. URL: <<http://korpus.cz/ORAL2008pravidla.php>>

8.3 Prostudované zdroje

- Prázdniny u krajanů: Turistika v českých vesnicích rumunského Banátu* [online]. Člověk v tísní. [cit. 2012-01-15]. URL: <www.banat.cz>.

- (2002) *Rumunsko-český slovník: Dicționar român-ceh*. Voznice: LEDA. ISBN: 80-85927-98-5.
- BARTOŇ, Tomáš – CVRČEK, Václav (bez data): *Určení spolehlivosti měření metodou náhodných vzorků* [online]. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha [cit. 2012-01-18]. URL: <<http://www.korpus.cz/bonito/nahoda.php>>
- CIPLEA, Gheorghe (1968): Considerații privind elementele românești în graiurile Cehe din Banat. In: *Cercetări de lingvistică*, anul 13. Cluj. s. 237–244.
- CONSTANTINESCU-DOBRIDOR, Gheorghe (2005): *Gramatica esențială a limbii române*. București: Vestala. ISBN: 973-9418-75-9.
- DOBRIȚOIU-ALEXANDRU, Teodora (1965): O rumunské bohemistice [online]. In: *Naše řeč*, roč. 53, 3. Praha [cit. 2011-04-20]. URL: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz>>.
- HAIDEROVÁ, Karolina (2010): Jazyk mladé generace rumunských Čechů v Banátu. In: *Bohemica Olomucensia*, roč. 2, č. 3. s. 81–87.
- JANČÁKOVÁ, Jana – JANČÁK, Pavel (2004): *Mluva českých reemigrantů z Ukrajiny*. Praha: Karolinum. ISBN: 80-246-0509-0.
- PLETER, Tiberiu (1965): Verbul în graiurile Cehe din Banat. In: *Analele Universității București: Seria Științe sociale (Filologie)*, anul 14. București. s. 369–375.
- RUMSEY, Deborah (2010): *Statistics Essentials for Dummies* [online]. Indianapolis: Wiley. [cit. 2012-01-18] ISBN: 978-0-470-61839-4. URL: <<http://books.google.cz>>
- SKALNÍKOVÁ, Olga (1966): Národopisný a jazykový výzkum české menšiny v Rumunsku. In: *Bulletin Komisie pre dejiny krajanov, Čechov a Slovákov v zahraničí*. Praha: vl.n. s. 5–11.